

GEÇERKEN

güzel bir iz bırakmak için

Şubat 2024 · Sayı: 41

**KİTAPLAR GÜL FİŞKIRIYOR OLMALI.
RUHUMA KİTAPLAR VE GÜLLER SİNMIŞ.**

Çengel Motifi

Halıların dili adına yazayım, motifler cana dair bir sohbe dursun. Tezgâhtaki “çengel motifi”nin sırlarını şöylece işleyeyim: Çengelin sivri uçları kavuşturur, seven iki gönlü, dalga ile denizi, dağ ile vadiyi, gecenin sonuna birlenmiş gündüzü, toprak ile ağacı, ölüm ile yaşamı... Dolaşıp çözülür bulmacalar kıvrılan gövdesinde. Çengeller çoğaldıkça büklüm büklüm köprüler örer. Odağına hep ilerlemeyi alan kavisli yolculuk böylece başlar. Hem evlilik bağına olan itimadın imidir hem de bütün zıtlıkların özündeki iyiyi simgeler. Hem mesafeyi yüksekliğı hem kuyuya sarkan kovayı, kova içinde dalgalanan serin suyu perde perde gösterir. Ucu erzakı hatırlatan çengel motifi, verilen söz için de “aklımda” demektir. Aşk çengeline takılıp öylece kalan gönül ehli bilir ki sevdası, motif halıda rengini yitirmedikçe hep aynı yerde beklemektedir.

KUDRET AYŖE YILMAZ

Geçerken

Şubat 2024 - Sayı: 41
ISSN: 2717-9990

Diyanet İşleri Başkanlığı Adına

Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Cafer Tayyar Doymaz

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia Levent Abul

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet Bulut

Editör
Emin Gürdamur

Yayın Koordinatörleri
Selma Maşlak
Sümeyye Özgen
Zeynep Onar

Sosyal Medya
Asuman Aydın

Arşiv
Ali Duran Demircioğlu

Dijital Medya ve Arşiv
Şahin Bodur
Ömer Güçlü

Grafik Tasarım
Arketip Ajans

Kapak Resmi
Hacire Büküm Yılmaz

Kapak Sözü
Ali Haydar Haksal

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel: 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92

Yazı, görüş ve önerileriniz için:
gecerkendergi@gmail.com

Abone İşlemleri
Tel: 0312 295 71 96 – 97
0312 295 72 05 – 06
Faks: 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr
dosabone@diyanet.gov.tr

Online Abonelik
dergiabone.diyanet.gov.tr
yayinsatis.diyanet.gov.tr

Hesap No
Döner Sermaye Daire Başkanlığı TC Ziraat Bankası,
Mustafa Kemal Mahallesi Şube IBAN:
TR61 0001 0024 8605 9943 0850 57

Yayın Türü
Aylık, Yaygın, Süreli Yayın,
Geçerken (Türkçe)

Basım Tarihi
25.01.2024

Baskı
İHLAS GAZETECİLİK A.Ş.
Merkez Mah. 29 Ekim Cad. İhlas Plaza No:11 A/41
Yenibosna Bahçelievler, İstanbul
TEL: 0 212 454 30 00

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Geçerken, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır. İzinsiz, kaynak gösterilmeden hiçbir ortamda alıntı yapılamaz.

2 / SELMA MAŞLAK
DİVANÜ LÜGATİ'T-TÜRK'ÜN BULUNMA HİKÂYESİ

6 / EMİN GÜRDAMUR
KUSURA ÖVGÜ

9 / SÜLEYMAN UNUTMAZ
AYAKÜSTÜ SORULAR

10 / GÜVEN ADIGÜZEL
1992'NİN KİŞİ; ŞARAPNEL ÇİÇEKLERİNİN YAZGISI

13 / ALİME BÜŞRA İNCE
BAŞKA SESLER: NİZAR KABBANİ

14 / AYŞE ÜNÜVAR
SES, RENK, İNSAN VE KANAT VE DUA

17 / İBRAHİM VARELCİ
ÜÇ TAVSİYE

18 / HÜSEYİN AKIN
DERSİMİZ: ÖLÜM BİLGİSİ

22 / AHMET MELİH KARAUĞUZ
DERMAN ARARDIM DİRDİME, DİRDİM BANA DİRMAN İMİŞ

24 / ZEKİYE KAHRAMAN
BİR GECELİK ÖMÜR

27 / SÜMEYYE ÖZGEN
"KÖKLERİNDEN KOPARILMIŞ DÜŞÜNSELLİĞİN ŞAİRİ"

30 / NURAY YÜKSEL
BİR YAZI BİR ÇİZİ

31 / ALİ HAYDAR HAKSAL İLE SÖYLEŞİ
"BİZİM SORUMLULUĞUMUZ ÇAĞA TANIKLIK ETMEK."

36 / CANAN OLPAK KOÇ
SÖYLE ŞAİR ZAMANI KİM YAŞAR, ZAMANLA KİM ŞAŞAR?

38 / ELİF GÜL MAHUR SALİ
İNSAN NEDİR?

40 / FATMA ASİYE ŞENAT
"ORGANİK" CİNSİYET KAÇA MAL OLUR?

42 / KORAY ŞERBETÇİ
BÜTÜN ZAMANLARIN EN BÜYÜK OPTİKÇİSİ İBNÜ'L-HEYSEM

44 / SİDDİK YURTSEVER
GASSAN KANAFANİ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

46 / EMİNE KAPLAN
YALNIZLAR

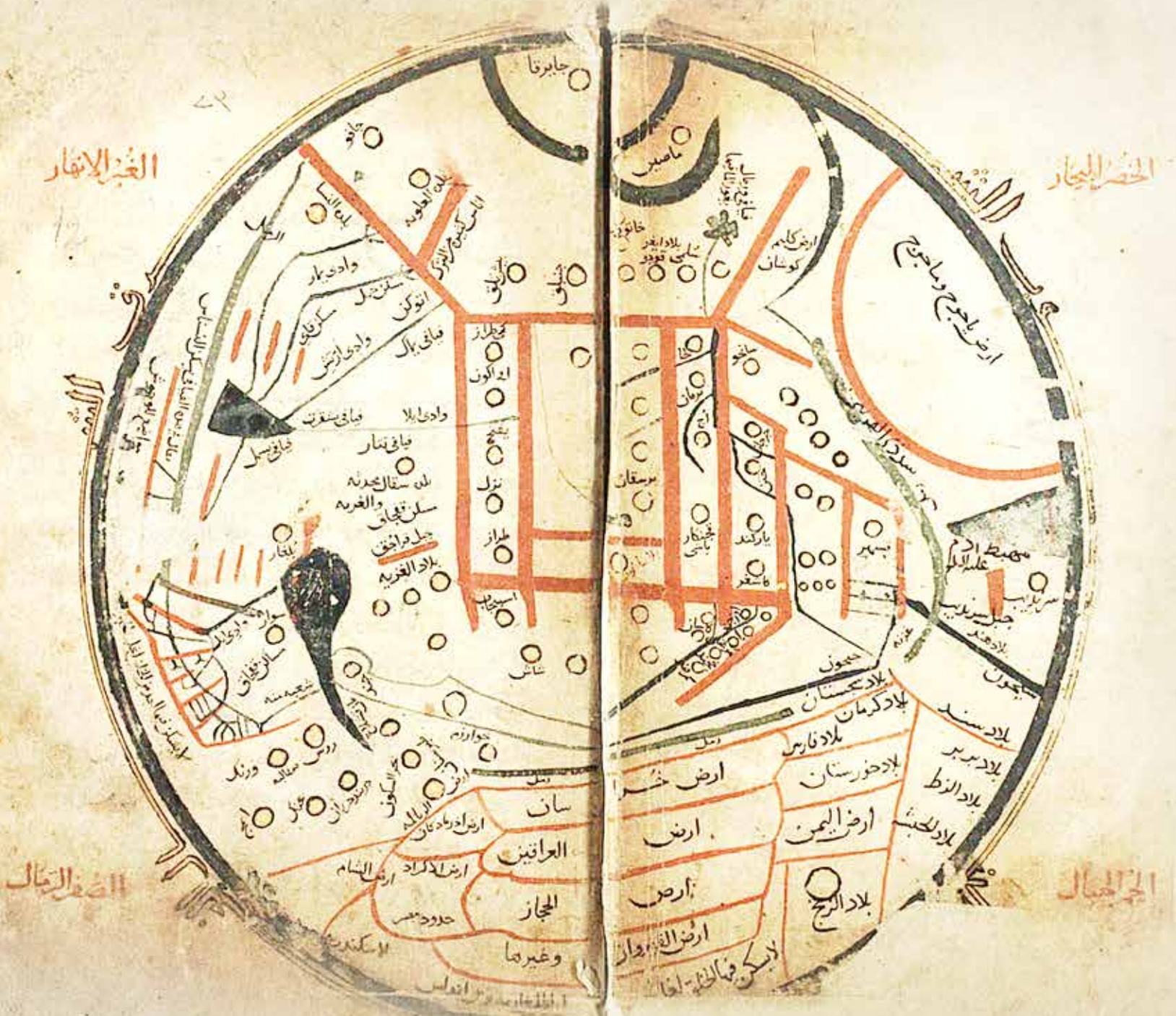
48 / YASEMİN BAHAR
GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

İBNÜ'L-HEYSEMİN ÇİZİ

ĐİVANÜ

LÜGATİ'T-TÜRK'ÜN BULUNMA HİKÂYESİ

SELMA MAŞLAK

Kâğıt Ev romanını bilir misiniz? Kitaplarla başı dertte olan bir adamın, Brauer'in romanıdır bu. Brauer'e göre kitap, okunduktan sonra başından atılacak cinsten bir şey değildir, o bir hastalıktır. Bütün servetini harcayarak her türlü yazılı esere sahip olmaya çalışan bu çılgın adam, hastalığını ilerletir, zamanla tavan arasında yaşamaya başlar. Çünkü odalarında, koridorlarda sessizce çoğalan ev arkadaşlarına yer açmalıdır. Brauer için kitaplarından kurtulmak onlara sahip olmaktan daha zordur artık.

Aynı hastalığa Ahmet Hamdi'nin *Mahur Beste*'sindeki Behçet Bey de daha çocukken yakalanır. Behçet Bey, Brauer gibi işi, tuğlaları kitaplardan oluşan bir ev inşa etmeye kadar götürmez ama onlarla karşılıklı kahveler içer, geceleri oyuncakıyla uyuyan çocuklar gibi kitaplarına sarılarak uyur.

Her ne kadar bunlar roman kahramanı olsalar bile gerçek hayatta da böyle insanlar yok değildir. Bir kitap için binlerce km yol giden, bulduğu kitabı bir okuyuşta ezberleyen, paha biçilmez bir eseri ilk bakışta kavrayan, parayı sadece kitap için kullanan... Hiç şüphesiz kitaplar, kimi zaman "hasta" diye tarif ettiğimiz bu insanların hayatına yön verir, kaderini değiştirir. Ama bazen de tam tersi olur; insanlar, kitapların

kaderini değiştirir. Tıpkı *Divanü Lügati't-Türk*'ün kaderini değiştiren Ali Emiri Efendi gibi.

Bu girizgâhtan sonra asıl konumuza gelelim; kayıp bir mücevherin yani *Divanü Lügati't-Türk*'ün kaderini değiştiren hikâyeye. Osmanlının son dönemleridir. *Divan*'ın Türk diline ve yaşayışına dair ilk sözlük olduğu, Abbasiler zamanında bütün Türk illerini gezen Kaşgarlı Mahmut tarafından yazıldığı kitap düşkünleri tarafından bilinmektedir. Hatta kitabın adı Kâtip Çelebi'nin *Keşfü'z-Zunûn*'unda dahi geçer. İşte, varlığı bilinen, kulaktan âşık olunan fakat yüzyıllardır kayıp bir kitaptır *Divanü Lügati't-Türk*. Ta ki Ali Emiri Efendi onu bulunana kadar.

Ali Emiri Efendi, çocukluğundan itibaren lamba ışığında sabahlara kadar kitap okuyan, ezberinde yüz bin beyit bulunan, İstanbul'daki, Anadolu'daki tarihî eserlerin kütüphanelerini, en girift vakfiyeleri bir çırpıda söken ayaklı kütüphane nev'inden bir insandı. Herhangi bir eseri elde etmek, kıymetli bir evraka sahip olmak, nadir yazmalara ulaşmak için katlanamayacağı fedakârlık yoktu. Kitap ihtirası, başta bahsettiğimiz roman kahramanları Behçet Bey'e ya da Brauer'e taş çıkaracak cinstendi. Öyle ki Yanya'da memurken satın aldığı Arapça bir kitabın ikinci cildinin Sana'da olduğunu

işitince tayinini Yemen'e aldırma-
tan geri durmamıştı.

Ali Emiri Efendi, Beyazıt'taki sahaf-
lar çarşısının en tanınmış müdavim-
lerindendi. Haftanın en az üç günü-
nü burada geçirir, çarşıya adım atar
atmaz kıymetli maden arayıcıları
gibi keşif hareketlerine başlardı. İşte
öyle günlerden birinde sahaf Bur-
han Efendi ona el yazması bir eser
gösterir. Kitabın bir kadın tarafın-
dan getirildiğini, kadının eseri otuz
altından aşağı satmak istemediğini
aktarır. Burhan Efendi, kitabı Ali
Emiri'ye göstermeden önce yüksek
bir fiyata alır vehmiyle Maarif Nazı-
rı'na götürmüştür. Nazır, kitabı en-
cümene tetkik ettirdikten sonra ben
o paraya kütüphane kurdururum,
diyerek sahafı geri çevirmişti. Nazı-
rın geri çevirdiği kitabı elinde tutan
Emiri Efendi, heyecandan bayılmak
üzereydi. Çünkü bu kitap, dünyada
eşi benzeri görülmemiş Türk ka-
musu ve grameridir; ona değil otuz
altın, otuz bin altın bile azdır.

Kitabın sahaf Burhan'a gelişi de ayrı
bir hikâyedir. Kitabı sahaf-
lara getiren kadın, Abdülhamit'in
Maliye Nazırı Ahmet Nazif Paşa'nın
akrabasıdır. Kimi kaynaklara göre
eşi kimi kaynaklara göre de amca-
sının kızıdır. Paşa, ölüm döşeginde
Divan'ı kadına verirken "Bak sana
bir kitap veriyorum. O altı nesildir
bizim ailededir. Onu iyi sakla! Sıkıl-

**Divanü Lügati't-Türk'ün
bulunduğı yıllar,
Türkçenin önemli bir
kırılmanın eşiğinde
olduğı yıllardır.**

dığın zaman kitapçılara götür. Altın para otuz lira eder, aşığıya verme!" der. Öyle görünüyör ki kadın dara düşüp kitabı satmak zorunda kaldığında bu otuz altın lafını hatırlar.

Ahmet Nazif Paşa'nın büyük dedesi Vaniköy'ü imara açan, bugünkü Vaniköy Camii'ni ve Ahmet Nazif Paşa Yalısı olarak bilinen evi inşa ettiren aynı zamanda âlim kişiliğıyle de ünlenmiş Vani Mehmet Efendi'dir. Vani Mehmet Efendi'nin konumuzla ilgili dikkat çekici özelliğı Kur'an'daki kıssalara dair yazdığı tefsirlerdir. *Araisü'l-Kur'an* ve *Nefaisü'l-Furkan* adlı eserlerinde Mehmet Efendi, bazı konularda meslektaşlarından farklı yorumlar yapar. Mesela Tebük Seferi'nden kaçanlar hakkında ayette anlatılan azabı tekrarladıktan sonra "kaçanların yerlerine getirecek milletin" Türkler olduğunu söyler (Tevbe, 9/39). Zülkarneyn ile Ye'cüc ve Me'cüc'ün kimliğıne ilişkin yorumu da diğör müfessirlerden farklıdır. O, Kur'an'da bozgunculuklarıyla tanıtılan Ye'cüc ve Me'cüc'e geçit vermeyen Zülkarneyn'in Oğuz Han olduğunu dile getirir. Mehmet Efendi'nin Türkler ile ilgili ancak ayrı bir başlıkta ele alınabilecek daha pek çok yorumu vardır. Kuvvetle muhtemeldir ki Mehmet Efendi, kütüphanesinde bulunan *Divanü Lügati't-Türk*'ten esinlenerek bu yorumları yapmıştır. Çünkü Kaşgarlı da kitabında aynı şeyleri söyler.

Divan'ı tanımanın heyecanıyla sarhoş olan Ali Emiri'ye geri dönelim. Emiri Efendi'nin elinde sahafın istediğı kadar para yoktur ancak kitap düşkünü bu adam ne eder

eder, borç harç kitabı ele geçirir. Ve o saatten sonra yemeyi içmeyi unutacak kadar kitapla meşgul olmaya başlar. Bir taraftan da eşine dostuna rast geldiğinde kitabı ballandıra ballandıra anlatır: "Bu kitap değıl, Türkistan ülkesidir. Türkistan değıl bütün cihandır. Türklük, Türk dili bu kitap sayesinde başka revnak kazanacak. Arap dilinde *Sibeveyh* neyse bu da Türk dilinde onun kardeşidir. Türk dilinde şimdiye kadar böyle kitap yazılmamıştır." Haber ağızdan ağıza, kulaktan kulağı Ziya Gökalp'e kadar gider. Gökalp, kitabı ne kadar görmek istese de muvaffak olamaz. Çünkü Emiri Efendi, kitabı kimselere göstermiyordur. *Divan* bu şekilde yaklaşık bir buçuk sene kadar kimse göremeden Emiri'de kalır. Fakat böyle bir eserin bastırılması, isteyen herkes tarafından okunması elzemdir. Bu düşünceyle Ziya Gökalp ve arkadaşları Emiri'nin gönlünü yapacak bir çare bulurlar. Emiri Efendi'nin Talat Paşa'ya olan sonsuz saygı ve sevgisini bilmeyen yoktur. Ramazan ayıdır, Ali Emiri'yle birlikte Talat Paşa'nın da katılacağı bir iftar düzenlenir. Ve tahmin edildiğı gibi bu iftarda Talat Paşa, Emiri'yi ikna etmeye kabil olur. Kitap büyük emeklerle basılmaya başlar. Otuz altın kıymetinde bile görülmeyen *Divan* için Talat Paşa, Ali Emiri'ye üç yüz altın gönderir. Ancak Ali Emiri Efendi, bunu vatanı bir görevi yerine getirmek olarak değerlendirdiğinden parayı kabul etmez. İlerleyen yıllarda kendisine sayıları on beş bini bulan yazma ve matbu kitaplarını yerleştirmesi için Fatih'teki Millet Kütüphanesi tahsis edilir. Onun için en büyük ödöl bu-

dur. *Divanü Lügati't-Türk*'ün bahsini ettiğimiz bu tek yazma nüshası da hâlen buradadır.

Şunu da belirtmeden geçmeyelim: *Divanü Lügati't-Türk*'ün bulunduğu yıllar, Türkçenin önemli bir kırılmasının eşiğinde olduğu yıllardır. Ziya Gökalp, Ali Canip Yöntem ve Ömer Seyfettin gibi düşünürler, “Yeni Lisan” hareketini duyurmak için *Genç Kalemler* dergisini çıkarmaktadır. Dergi, bu hareketle dilde sadeleşmeyi, terkiplerden kurtularak öz Türkçeye dönmeyi hedeflemektedir. Arapçanın Türkçeden yüksek bir dil olmadığını, ikisinin atbaşı gittiğini bin yıl öncesinden söyleyen, aslında Araplara Türkçe öğretmek için yazılan bu eserin gün yüzüne çıkması “Yeni Lisan” hareketine büyük bir ivme kazandırır.

Sekiz bine yakın Türkçe kelime içeren *Divanü Lügati't-Türk*'ü yazmak için Kaşgarlı Mahmut, bütün Türk illerini yıllarca binbir emekle gezer. Kitabının girişindeki şu ifadeler hem yaptıklarını hem de kendisini en güzel şekilde özetliyor: “Ben onların en uz dillisi en açık anlatanı, soyca en köklüsü en iyi kargı kullananı olduğum hâlde onların şarlarını, çöllerini baştan başa do-laştım. Türk, Türkmen, Oğuz, Çiğil, Yağma, Kırgız boylarının dillerini, kafiyelerini belleyerek faydalandım, öyle ki bende onlardan her boyun dili en iyi yolda yerleşmiştir. Ben onları en iyi surette sıralamış en iyi bir düzenle düzenlemişimdir.” *Divan*'la birlikte yüzyıllar önceki atalarımızın dillerini, düşünüşlerini, durumlarını öğrendiğimiz

gibi yüzyıllar önceki atalarımızın ipekli mendil taşıdıklarını, elbise kırıksıklıklarını yatıştırmak için ütü kullandıklarını görüyoruz. “Ağılda oğlak doğsa ırmakta otu biter.”, “Dağ dağa kavuşmaz, kişi kişiye kavuşur.”, “Yılan kendi eğrisini bilmez, deve boynun eğri der.” gibi pek çok atasözünün ya da tutmaç, yarma, ovmaç gibi yemeklerin hâlen güncelliğini koruması da ayrıca ilgi çekicidir. Ali Emiri'nin *Divan*'ı bulması Türko-lojinin temellerini atmıştır desek abartmış olmayız sanırım.

Kaşgarlı Mahmut *Divan*'da Türk gramerine dair yazdığı başka bir kitabından da haber verir. Kitabın adı *Kitabü Cevahiri'n-Nahvi fi Lüga-ti't-Türki*'dir. Ancak şimdiye kadar bu eseri gören olmamıştır. Kim bilir belki o da bir yerlerde başka bir Ali Emiri tarafından keşfedilmeyi bekliyordur.

Kaynaklar:

1. Ahmet Hamdi Tanpınar, *Mahur Beste*, Dergâh Yay., İstanbul: 2023.
2. Carlos Maria Dominguez, *Kâğıt Ev*, Çev. Seda Ersavcı, Jaguar Yay., İstanbul: 2007.
3. Dursun Gürlek, *Ayaklı Kütüphaneler*, Kubbealtı Yay., İstanbul: 2009.
4. Erdoğan Pazarbaşı, “Araisü'l-Kur'an'da Türkler”, *Bilimname X*, 2006/1, s. 13, 31.
5. Fevzi Ersoy, “Divanü Lügati't-Türk Ali Emiri'yi nasıl buldu?”, *Dil Araştırmaları*, 2018/23, s. 79, 93.
6. Kaşgarlı Mahmut, *Divanü Lügati't-Türk*, Çev. Besim Atalay, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara: 1986.

KUSURA VÜ

emin gürdamur

Büyük yapıtlar bir kusur olarak doğar. Kendi çağlarında yadırganır, hafife alınır, yerden yere vurulurlar. Zamanla klasikleşir, en beğenilen en okunanlar arasına girerler. Burada sorabiliriz, zamanla ne değişmiştir? Kitapların içindekiler değişmediğine göre geriye tek cevap kalıyor: İnsanlar yeniliklere, kusurlara alışır. Kitleler hâlinde hem de. Sonra bu alışkanlık klasikleşmeyi beraberinde getirir.

Bildik yerden anlatmak, bildik kalıplarla anlatmak bizi güvenli bir yerde tutacaktır. Bu güvenli yerin övgüsü, alkışı, takdiri boldur. Doğrudur. Ama istikbali var mıdır, şifası var mıdır? Belki bunu sormamız, sorgulamamız gerekiyor. Genelde bir tekrarı çoğaltırlar. Bir üslubu, bir akımı, bir ustayı parlatırlar. Sanatçı bu durumda kendisinden önce inşa edilen bir sarayın müstemilatında ufak tefek ekleme ve çıkarmalar yapan taşeron durumuna düşer. Elbette mevcut bir sarayın restorasyonunda ya da tamamlanmasında çalışmak hafife alınacak bir şey değildir, aksine “yazmış olmak için yazmak” gibi bir “vasatlığa” sürüklenen günümüz yazın hayatında bir şirazeye hizmet etmek, bir yoruma bağlı kalmak büsbütün anlamsız değildir. Fakat yeterli de değildir.

İnsanlar hikâyeleri aşına oldukları şekilde anlatanları beğenirler, lakin bildiklerini altüst edenlere vururlar. Öykücü bu vuruluşa mı talip olmalıdır? Sanmıyorum. Bir şeye talip olmak elimize, ayağımıza hızlıca görünmez prangaların geçirilmesi sonucunu doğuracaktır. Beğenilme arzusu tuzakların en acımasızıdır. Nice büyük sanatçı, beğenilme arzusu sebebiyle melekelerini yolun başında zayı eder, dünyaya gelme amacını gerçekleştirilmeden bu dünyadan ayrılır. Beğenilme arzusu, büyük sanatın yanında yöresinde kendine yer bulamaz. Bulamaması icap eder. Ama insanız neticede. Kalplerimiz var, hayatı duvarların ardında yaşamıyoruz. Sözlerden, imalardan, sitayişlerden, tarizlerden etkileniyoruz. Yazar, yazdıktan sonra gayriihtiyari dışarıya kulak kabartır. Kuyuya bir taş atıp oradan öylece geçip giden hiçbir çocuk görmezsiniz. Bir süre kalıp kuyunun derinliklerinden gelecek sesi duymaya çalışmak en çocuksu hasletimiz olsa gerek. Yazar da yazdıklarının karşılık bulup bulmadığına, attığı taşın kuyuda nasıl yankılandığına bakacaktır. Belki hiçbir zaman unutmamamız gereken şey bu merakın bir zaaf, zehirli bir zaaf olduğu gerçeğidir. Evet, bu ayıp bir şey değil ama zehirli bir davranıştır. Neden

mi? Alkışlar, eleştiriler bizim bir sonraki öykümüze gizliden gizliye hükmeder. Bu sinsi boyunduruk altına giren yazar için yüksek sanatın kapıları kapanır. Geriye güzel ama vasat metinler kalır.

Bir eserin bütün hatalardan arınmış, kusursuz mahiyeti onun tek kusuru olabilir. Yazarın muhayyilesini heyecanlandırmayan, korkutmayan, işkillendirmeyen, kışkırtmayan bir yazı deneyimi her şeyden önce ortaya gerçek bir sanat eseri konulmasına mani olacaktır. Kusursuz bir yapıt kötü değildir ama Turgut Uyar’ın ifadesiyle “korkakça” ve “tatlıcadır”; korkaklık ise aslında bizi yazarken de yaşarken de kendi kendimizin tekrarı olmaya zorlayan zavallılığımızın sonucudur: “Bizi durmadan yanıltan, aldatan alışkanlıklarımız oluyor. Yahut bizi tembelliğe götüren. Durmadan alıştığımız biçimlerle, alıştığımız duygulanma, düşünme çevrelerinde yazmak bizi sonunda bıkkınlığa, inanmışlığa, kolaylığa götürür.”¹

Bir yazar kalabalıktan, gürültüden nasıl kurtulur? Bilmiyorum. Buna bir ecza olduğundan da emin değilim. Neticede cesaret öğrenilebilir bir duyguya benzemiyor. Dışarıdan gelen sesler, yazdıklarımıza verilen

tepkiler, kolayca yok sayamayacağımız gürültülerdir. Gürültüler diyerek okuru hafıfsemediğim sanılmasın. Ya da sanılsın. Okur, istenilen esere kavuşabilmek için yok sayılması gereken bir muhataptır. Dışarıyı yok sayılmadığı müddetçe sanatçının heybesindeki deliliğin, yeniliğin, açılımın, içgüdüsel yönelimin ve özgür muhayyilenin birer tohum gibi ekileceği bahçelerin kapıları daima kapalı kalacak; her şeyin planlı, programlı bir şekilde inşa edildiği dört başı mamur kurmaca saraylarında dökülen terler sanatçının ömrünü lebalep dolduracak; okur da bu görkemli ve can sıkıcı sonuçlara katlanacaktır.

Mükemmeliyetçilik duygusunun yazar için ölümcül bir takıntı olduğunu görüyoruz. Kendisini mükemmel bir dilin ve kurmacanın şartlarına kopmaz iplerle bağlayanlar, sadece yazı melekelerini köreltmüş olmazlar, aynı zamanda kusurlu birlikte gelecek yeniliğin, zindeliğin, toyluğun, gıcır gıcır heyecanın da su yoluna ket vurmuş olurlar. Kusursuzluk arzusu sindirir, köreltir, pasifleştirir. Kusursuzluk, bütün gereklilikler yerine getirildiğinde bile orada hâlâ bir şeylerin eksik kaldığı hissini veren kusurdur.

Dünya edebiyat tarihinde yeni bir söyleyiş biçimi ortaya koyan her sanatçı her akım; biraz kural tanımazlığı biraz muzırlığı biraz haytallığıyla bunu başarmıştır. Bugün bizim kült eserler olarak benimsediğimiz metinlerin tarihsel açıdan taşıdık-

ları avangart değeri hiçbir zaman gözden kaçırmamalıyız. Sanatçı bu noktada anlamsız bir inadı, gayesiz bir yıkıcılığı kendine rehber edinmez. O, sezgilerinin meydana getireceği yüksek sanatın yolunu; kuralların, standartların, çerçevelerin faşizminden korumakla yetinir; gerisi kendiliğinden serpilecektir. Ya da serpilmeyecektir. Sanatta hiçbir formülün, denklemin garantisi yoktur. Bu da bir gerçek.

Yazdıklarımız bize ne ölçüde tatmin duygusu yaşıyor? Asıl mesele daima budur. Hemen akabinde biz neyin etrafında geziniyoruz, neyle meşgulüz soruları gelebilir.

“

Dünya edebiyat tarihinde yeni bir söyleyiş biçimi ortaya koyan her sanatçı her akım; biraz kural tanımazlığı biraz muzırlığı biraz haytallığıyla bunu başarmıştır.

Çünkü meşguliyetimiz aynı zamanda estetik standartlarımızın da göstergesidir. Yazdığımız bir öykü hangi algı ve estetik düzeyine hitap etmektedir? Bütün bu sorulara vereceğimiz doğru yanıtlar; eserde özgür muhayyilemizin ve yazma anında kendiliğinden gelişen, yeni yollar, yeni kanallar açan, biçimle ve içerikle yeni bir “deliliği” deneyen cesaretimizin nabzını düzenleyecektir. Ursula K. Le Guin bu deliliği, “dümeni yaratıcılığa kırmak” şeklinde imgeleştirmişti: “Aslında hikâye gemisi sihirlidir. Gideceği rotayı bilir. Dümendeki kişinin işi, gittiği yerde hikâyenin kendi yolunu bulmasına yardım etmektir.”² Aksi hâlde yazdıklarımız bir yeknesaklığı çoğaltmaktan, onun zaten gittikçe kusursuz bir hâl alan hayaletini büyütmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Elbette bizi beğenen, taltif eden, onaylayan ve göklere çıkaranlar olacaktır. Burada o klişe söze müracaat etmeyecek, “belli bir yükseklikten bizi bırakacaklar ve sert şekilde yere çakılacağız” demeyeceğim. Belki hep el üstünde tutularak hayatımızı tamamlayacağız ama o müthiş tatminsizlik duygusu yakamızı bırakmayacak. Yazmakla yetinmeyecek, yazıyla aramızdaki büyüğü bağa hâlel getirircesine yazdıklarımızın bizden sonraki yolculuğunu da dert edineceğiz. Hâlbuki sanat eserleri kimseyi umursamadan doğar, kimseden yardım almadan ayağa kalkıp yürürler. Doğum anından sonra sahibiyile bile ilgisini keser, onunla yazma ânı

dışında bir alışverişi fazlalık telakki ederler. Eğer yazdıklarımız hâlâ bizim itmemize, açıklamamıza, tefsirimize ihtiyaç duyuyorsa korkarım ki onlar zaten ölü doğmuşlardır.

Ustalığı yeren, acemiliği göklere çıkaran bir yazıyı Turgut Uyar’ın “Efendimiz Acemilik” yazısındaki o muhteşem cümlelerle nihayetlendirmek yakışıır: “Hâlbuki acemilik. Efendimiz acemilik. Bir taş alacaksınız. Yontmaya başlayacaksınız. Şekillenmeye yüz tutmuşken atacaksınız elinizden. Bir başka taş, bir başka daha. Sonunda bir yığın yarım yamalak biçimler bırakacaksınız. Belki başkaları sever tamamlar. Ama her taş sarılırken gücünüz, aşkınız, korkunuz yenidir, tazedir. Başaramamak endişesinin zevkiyle çalışacaksınız.”³

-
- 1 Turgut Uyar, *Korkulu Ustalık*, Haz. Alâattin Karaca, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: 2023, s. 262.
 - 2 Ursula K. Le Guin, *Dümeni Yaratıcılığa Kırmak*, Çev. Damla Göl, Hep Kitap, İstanbul: 2023, s. 102.
 - 3 Turgut Uyar, *age.*, s. 263.

1 "Ömür dediğin..." diye başlayan cümleyi nasıl tamamlarsınız?

Güzel yanlış anlamalar ve sert gerçekler arasında gerilimler, atasözlerinin haklı çıkmasının tekdüzeliğine afili cümlelerle direnmek, bir daha hayatta olmayacağını bilmenin tarifsiz hüznü.

2 Hayatınızda olmazsa olmaz dediğiniz üç şey...

Şiir, çay, kitaplar. (Aslında iyi bir çorap bile olmazsa olmazdır da üçe indirdik.)

3 Bir koku var sizi çocukluğunuza götüren, o koku nedir?

Eskiden bazı silgilerde o kokuyu alırdım, çoktandır o kokuyu duymadım.

4 Şimdiki mesleğinizi yapmasaydınız ne yapmak isterdiniz?

Yönetmenlik yapmak isterdim.

5 O kitabın/öykünün kahramanı sizi neden çok etkiledi?

Yeraltından Notlar'ın kahramanı, kendisiyle kavgası ve baş edemediği küçüklüğü karşısında kendini susturmamasıyla etkiledi. Pek çok insanın bakmaya cesaret edemediği içindeki uzaklara dalıp dalıp boğulmasıyla....

6 Özlemek deyince aklınıza ilk gelen?

Kaygısız ve daha sağlıklı olduğum, kıymetini bilemediğim zamanlarımı özleyorum. Ama o zamanlara gitsem biraz sonra sıkılıp kalakalıyorum da.

7 Hayatınızda "bu benim kırılma noktam" diyebileceğiniz bir ânınız?

Şair olduğumu anladığım andır belki. Bunu "şimdiden" görebiliyorum. Şiirle karşılaşıp çarpıldığım çocukluk ânıdır. Her şey yerli yerine oturdu ve her şey yoldan çıktı. Çünkü şair olmak bir ömrü idare eden ve harcayan bir şey.

8 Tarihte bir olaya şahitlik etme imkânınız olsa hangi olayı seçerdiniz?

İkinci Dünya Savaşı bittiği gün Paris sokaklarında dolaşmak isterdim. Güneşin güzelliğine şahit olmak için mesela.

9 Cevabını çok merak ettiğiniz bir soru... Kaç yaşında öleceğim?**10 Kederlendiğinizde yaptığınız şey? Zamanın geçişine sığınmak.****11 Hayatta rafa kaldırdıklarınız?**

Eski elbiseleriyle bile kolay kolay vedalaşamayan biriyim.

12 Ruhunuzda iz bırakan biri?

Pek çok yazar ve şair iz bıraktı. Ama annemle aynı ruhtan yapıldığımı da çokça hissedirim.

13 En sevmediğiniz özelliğiniz?

Üşengeçliğim.

14 Ruhunuz nereli?

Heyecanın başkenti neresiyse orali.

15 Gözünüzü kapattığınızda duyduğunuz/duymak istediğiniz o ses?

Yağmurun ağaçlardan aldığı ses.

16 Geçerken gördükleriniz...

Çocuklar büyüyor, annem babam yaşıyor, zaman her şeye hükmünü geçiriyor.

17 Bir notunuz var mı?

Her şey yanlış.

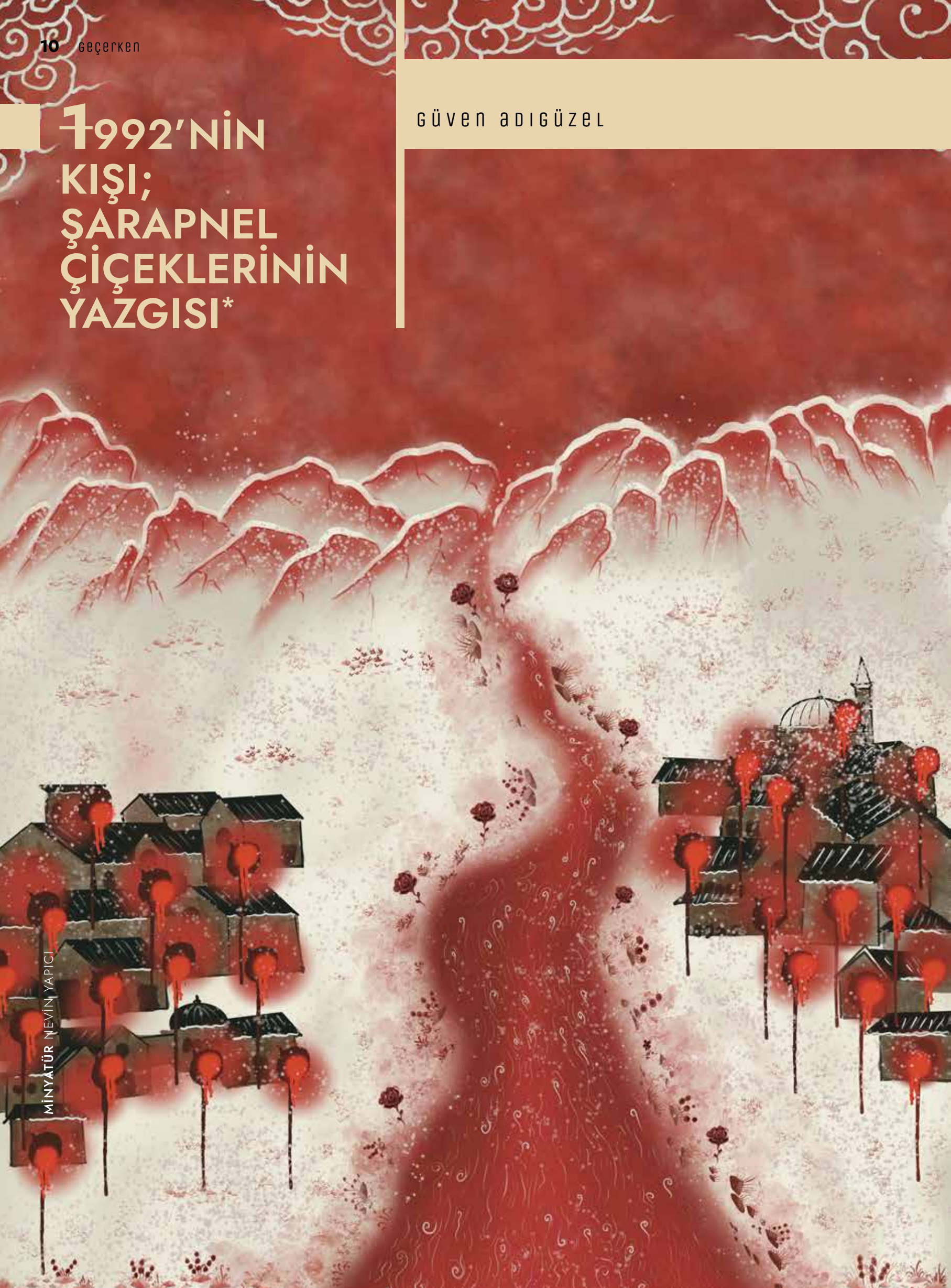

AYAKÜSTÜ SORULAR?

1992'NİN KIŞI; ŞARAPNEL ÇİÇEKLERİNİN YAZGISI*

GÜVEN ADIGÜZEL

MİNİYATÜR NEVİN YAPICI

1992'nin kışı. Dünyanın unuttuğu yerde, kimsenin hatırlamak istemediği bir gece. 1992'nin kışı. Güneşin epeydir kısılmış ışıkları şehrin sırtına beyaz örtü gibi serilmiş kar tanelerinin üzerine düşüyor. Kardan bir aydınlık parlıyor sanki. Sert, keskin ve acımasız soğuk kol geziyor etrafta. Elektrikler aylardır kesik, sular donmuş, çaresizliğin tür-küsünü söylüyor herkes. Yakalarında *derin çaresizlik* fotoğrafına asılı olduğunu bildikleri hâlde, saatlerce dolaşıyorlar kendi içlerinde, kimseye rastlamadan. Çetin şubat. Çetin, zorlu ve bu kez hiç olmadığı kadar yalnız. Kasabanın üstüne çöken bulutlar zifirî karanlığı beslerken uzaktan ısıklık sesleri duyuluyor. Bir uğursuzluğun geleceği neredeyse aşikâr, ayın ışığı bile puslu, kan kokusu duyuluyor, hava kurşun gibi ağır.

26 Şubat saat 01.00. İşte ufkunda meşum gölgelerin belirdiği bu masum kasabada kurt kuş uykudayken sessizliği yırtan çığlıklarıyla karanlığı yaran tankları, ateş kusan topları ve zırhlı araçlarıyla üç koldan işgale gelen askerî birlikler, sivil, kimsesiz halka asla unutamayacakları bir kin gecesini yaşatacaklardı. Aralıksız altı saat süren sivil insan kıyımı kadınların, çocukların, yaşlıların acı dolu bağışlarıyla sabah yediye kadar devam etti. Onlara karşı duracak silahlı kimse yoktu karşılarında. Önce dev ateş topuna ardından

kıpkızıl bir kan gölüne dönmüştü kasaba. Yazmalar, tülbentler, çuhalar, papaklar kana bulanmıştı. Yaralıların inlemeleri, kasabanın ortasından yükselen dumanlara karışıyordu. Bu vahşet gecesinin mimarı olan askerî birlik görünümü çeteler, yemin ettikleri üzere kendi kanlarını içirmişlerdi kasaba halkına. Eşine az rastlanacak türden bir kötülük ve kocaman utançlar asılmıştı işte boyunlarına. Modern dünyanın şafağında; 26 Şubat saat 01.00.

Dehşetin sabahında yıkımın, kaosun ortasında, onuruyla canını teslim etmiş bir halkın adı kalmıştı geriye. Bu kadar safi bir kötülük mümkün müydü gerçekten? Evet, bu tekinsiz gece, dünyanın unuttuğu yerde, kimsenin hatırlamak istemediği o uzun işkence... Sivillerin tahliyesi için oluşturulduğu söylenen serbest çıkış koridorunu ağır topçu ateşine tutacak kadar koyu karanlık ruhlara sahip kamuflajlı çete üyelerinin hepsi öldürdükçe şişmanlayan bir tür canavar gibi hareket ediyordu. O gece herkese, her şeye yetecek kadar şişmanladı bütün uğursuz canavarlar. 26 Şubat saat 01.00.

Yeryüzünün En Masum Uykusu

Dehşet gecesinden kurtulan bir grup kasabalı, geride ateş topu gibi parlayan bir açık hava mezarlığı bırakmışlardı. Öylece bakakaldılar kasabalarına. Çıldırılmışlık, boğazla-

rına sessiz yumrular gibi oturmuştu. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Önce hep birlikte kasaba ile ormanı ayıran buz gibi Karğar Nehri'ni yüzerek geçip ardından karşı kıyıdaki saklanmaya elverişli ağaçlık alana ulaşarak atış menziline çıkmaları lazımdı. Yaptılar bunu. Ama dondurucu soğukta ıslak elbiseleriyle nehirde çıktıkları anda ateş altında kalmışlardı bile, *açık hedef* olarak ilerlediler, üzerlerine doğru aralıksız topçu taarruzu vardı. Kasabalarına giren canavarların sağ kalabilecek tek bir canlıya bile tahammülleri yoktu. Katliamdan kaçan herkes sırtlarından yediği mermilerle suya düşüp karanlığa doğru ceset olarak sürüklenmeye başlıyordu. Karğar Nehri kan akıyordu. Buz gibi kızıl kan.

Kendilerini ormana atabilenler ağır tipi fırtınası altında donma tehlikesine aldırmandan yürürlerken arkalarında sağır edici uğultular yükseliyordu. Soğuktan artık hissetmedikleri çıplak ayaklarını bastıkları karların altından serin cesetler fışkırıyordu. Can pazarı dinmiyordu. Açılan ateşle yaralanmış olanları bekleyen nihai son, ormanda donarak ölmekti. Donarak öldüler; kan uykusuyla kar çiçekleri gibi dağıldılar ağaçların arasına, kara ormanın sesine karıştılar. Dünya cehenneminin kapıları kapanmıştı işte. Yeryüzünün en masum uykusuna daldılar. Azgın köpeklerin dişleri parladı uzaktan.

...saatlerce
dolaşıyorlar
kendi içlerinde,
kimseye
rastlamadan.

O Uğursuz Kin Gecesi

Koca kasabadan kalan iki er kişiydi, yalnızca iki kişi. Dilleri tutulmuş, kalpleri kan yuvası olmuş, ruhları paramparça edilmiş bir baba-oğul. Arkalarında onlarca ceset. Açlıkla, ateşle, soğukla sınanarak ormanda yürümeye devam ettiler, ıslak elbiselerine sinen keskin soğuk kemiklerine kadar işlemişti. Canavarların ayak seslerini duyuyorlardı sanki, köpek havlamalarını ve barutla karışık o kesif kan kokusunu. Donmuş ayak parmaklarını geride bırakarak koşmaya başladılar, başka çareleri yoktu; bitmeyen bir kâbusun içinde, nereye koştuklarını bile bilmeden, kalan son takatleriyle, ciğerleri ağızlarından çıkana değin kan kusarak koştular... Nihayet sabaha karşı ormanın derinliklerinde dualarını karşılayan o ince dumana rastladıklarında, yaralı bedenleri haricinde onlardan geriye hiçbir şey kalmamıştı.

Sürünerek sessizce dumanın bulunduğu yere ulaştıklarında, bir umut gibi parlayan ölesiye yorgun o insanları gördüler. Çoğu tanıdıktı, bir kaderin içindeydiler, hepsinin yüzü aynı şeyi söylüyordu. Katliamdan kurtulmayı başarmış kadın, çocuk ve yaşlılardan oluşan, yaralı ama başları dik tam 33 kişi. Ateşin başında kaderlerini beklerken ormanın sesini dinliyorlardı. Haklı bir intikam gibi duruyorlardı orda öylece. Geride kalanların hıncıyla; haklı ve haysiyetli. Bazı kırklar, bazı otuz üçler, bazı yediler, bazı üçler. Hepsi bir'dir aslında. Yok edilmek istedikçe var olan, toprağa gömüldükçe tohum açan, budandıkça fışkıran... Bir masalın ya da efsanenin parçası değildi hiçbirisi. Haklı bir intikamın korunu -cellatlarına benzemeden- 30

yıl sonra tutuşturacak 33 alev parsi-ydi hepsi. 26 Şubat saat 01.00. Bu kötülük gecesini asla unutmamak için var olacaktı artık. Bu meşum kin gecesinde olanları duyan, duymayan herkese anlatmak uğruna yaşayacaktı artık. Dirilmişlik karışmıştı kanlarına. 26 Şubat saat 01.00. Gömülmek istendiği yerde, yeryüzüne sığmayacak kadar büyüyecekti Hocalı.

1992'nin kışı ya da Şuşa'nın baharı. Aynı şarapnel çiçeklerinin yazgısı. Ateşle imtihanın kanla durulanmış Türkçesi. Şuşa, Sakarya, Hocalı, Dumlupınar, kaderleri birbiriyle içre çok uzun bir istiklalin adı. Şuşa dağlarında kanlı çiçekler açar.

*26 Şubat 1992'de Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesindeki Hocalı kasabasına giren Ermeni askerlerinin gerçekleştirdiği soykırım niteliğindeki sivil katliamda; 106'sı kadın, 83'ü çocuk olmak üzere toplam 613 savunmasız kişi acımasızca öldürüldü. Dehşet gecesinde 487 kişi ağır yaralı olarak kurtulurken, Ermeni askerî birliklerinin esir aldığı ağır işkence altındaki 150 kişinin akıbeti konusunda hâlâ bilgi bulunmuyor.

Arapçadan Çeviren: Alime Büşra İnce

GÖZYAŞLARIM BİTİNCEYE DEK AĞLADIM

Ağladım, gözyaşlarım tükenene dek...
 Namaz kıldım, mum eriyene dek...
 Rükû ettim, rükûdan usanana dek...
 Seni sordum Muhammed ve İsa'ya...
 Ey Kudüs! Ey peygamberlerin kokusunun yayıldığı şehrim!
 Ey gökle yer arasındaki en kısa yol!

Ey Kudüs! Ey kanunların feneri!
 Ey parmakları yanmış güzel kız çocuğu!
 Gözlerinde hüznün... Ey bakire şehir!
 Ey Peygamber'in geçtiği gölgeli vaha!
 Sokak taşlarında hüznün...
 Camilerin minarelerinde hüznün...
 (...)

Ey Kudüs! Ey hüznlerin şehri!
 Ey göz kapaklarında dolanıp duran koca gözyaşı!
 Kim durduracak bu saldırganlığı sana?
 Ey dinlerin incisi!
 Kim silecek duvar taşlarındaki kanları?
 Kim kurtaracak İncil'i?
 Kim kurtaracak Kur'an'ı?
 Mesih'i kim kurtaracak Mesih'i öldürenlerden?
 İnsanı kim kurtaracak?

Ey Kudüs! Ey benim şehrim!
 Ey Kudüs! Ey sevgilim!
 Yarın... Yarın... Limonlar çiçek açacak,
 Yeşil başaklar ve zeytinler sevinecek,
 Gözler gülecek,
 Geri dönecek göçmen güvercinler temiz çatılara,
 Geri dönecek çocuklar oyunlarına
 Babalar ve çocukları buluşacak yeniden,
 Rabak al-Zahira'da...
 Ey ülkem!
 Ey barışın ve zeytinin ülkesi!

B a ş k a
 s e s l e r

*Arap dünyasının en tanınmış şairlerinden biri olan Nizar Kabbani, Suriyeli yazar ve diplomattır. Kabbani'nin özgün anlatımla yazılmış şiirleri Arap dünyasında yoğun ilgi görmüş, yirmiyi aşkın şiiri bestelenmiştir.

SSES, RENK, İNSAN VE KANAT VE DUA

Ayşe Ünüvar

İLLÜSTRASYON ŞULE YAVUZER

Yer erguvanlarının açtığı mevsimdi. Kafasını gökyüzüne kaldırdığında gördü onları. Halka olmuş şehrin üzerinde dönüyorlardı. İklim, zaman, insan ve şehir değişmiş de o yapayalnız bir ağaç gölgesinde kalakalmış gibi garip bir sezgi sirayet etti kalp kafesine!

Şimdi ne yapacaktı?
Gitse olmaz! Kalsa olmazdı...

Şeylerin anlamına kafa yormaktan, şey ya, deyip yaşayıp gidenlerin içinde nasıl da yaban hissediyordu son günlerde kendini... Kuşlar döndü! Koyu gri renkleri vardı. Yalnız, yalnız boyunlarının altları pembeydi bu kuşların! Pembe kuş mu olurdu? Flamingoları hatırlayıp gülümsedi. Ama bunlar onlar değildi. Burası bin türlü kuşun geçip giderken uğrak yeri ettiği yol üzerindeydi. Ya bir ötüş ya bir tüy ya da bir dışkı kalırdı gidenlerden geriye. Olsun. Tek bir zerre hükmedebilirdi evrene. Yeter ki Tanrı bunu böyle istesin. Ama başkalık vardı bu uçuşta. Bilinmeyen bir müziğin sesiyle dalga dalga seriliyordu gökyüzüne kanatları ve havaya bir serinlik yayılıyordu... Uzaktan, çok uzaktan bir karga sesi duyuldu. Bunlar karga da değildiler! Ama karganın bildiği kuşlardı demek! Şehrin gökyüzünde pembe bir rüya dönüyor, o, sırtını yasladığı ağaçtan derin maviliğe, pembe su gibi salınan okşayışa hayranlıkla bakıyordu. Evet evet hayranlık! İçinde, yüreğinin dehlizlerindeki

karanlıklar önce yıkıyor, paklıyor sonra pembeye boyanıyordu... Elinin ayasıyla tam önünde duran yer erguvanlarını yokluyor, açık mor bir kokunun gönlüne dokunmasını istiyordu. Ama o da ne? Israrla zaman pembeye boyanıyordu. Ah bir de sevseydi bu rengi hiç gam yemezdi ama neyse! Ellerini göğse kaldırıp nefesini sona dayadı. Sesi çıkmıyordu.

Bir bilinmez zihnini, kalbini, sesini yönetiyor ve ondan tek şey istiyordu: Sus ve izle!

İnsan ne çok konuşuyordu aslında. Son günlerde kendisi de hep bundan muzdarip değil miydi? Hiç susmayan insan neyi duyabilirdi ki?

Bilinmezin bildiğine uyup sus getirdi. Susmakta hep hayır vardır diyen babaannesini hatırladı. Kaç zaman uzağındaydı? Uzak neresiydi? Yeniden baktı yukarıya ve göğün mavi kulpuna, tutunmak, yükselmek, kuş olmak istedi ve sessizce uçmak! Ötmeyi unutan kuş mu olurdu? Sahi, yedi kat göğü tavaf eden bu kuşların hiç sesi çıkmıyordu... An kendi içinde eviriliyor, kâh insan oluyordu kâh kuş ama asla ses olmuyordu... Sessizlik ne iyi gelmişti ona. Susunca her şey daha derinleşiyor ilk anlamalarına geri dönüyordu. İnsan susunca ilk anlamına döner de kendini bulur muydu? Kendini bulan insan kuşları kaybeder miydi? Kalbini

göğse uzattı. Ses içinde sessiz bir cümle gelip dokundu kalbine. Bu bir dua idi. Bir seven duası! Anlayan, sarılan, arka çıkan bir dua! Sahi, dualar da çoğu sefer sessiz haykırışlar değil miydi? Öyleyse susmalı. Göğsü pembe kuşlara kulak vermeli. Zamanın insanı sessizlikle sınavına arka çıkmalıydı ki gökyüzü birden karardı ve yağmur başladı. Damlalar öyle iri öyle soğuk öyle öfkeliydi ki kuşları kaybetti. Pembe zamanı griye, koyuca bir griye boyayan da neydi? Düşündü ve buldu. Kalbine ağır gelen her ses yerli yerinde duruyor, onları ne atabiliyor ne de onlara susmalarını söyleyebiliyordu! İşte, insan kalbinden ibaretti. Kalbine sakladıklarından! Anladığı bu şeye aldırdı ve tek tek onların yaşadığı kalbe kaydedildiği zamanlara geri döndü... Çocuktuk, ilk azarını yemiş, utanmış, yanakları koyu pembe bir renk almış, üstüne üstlük anladığı bu şey onu daha da utandırmış ve pembe kırmızıya dönmüş, kendine içinden haykırmıştı: Aptal! Her insan biraz aptal değil midir, diyen bir büyüğüne kulak verip rahatlasa da bu utancı kalbinin en derin yerine saklayıp sesini kaydetmişti... Sonraları boyundan, kilosundan utandı, saçlarından, hamarat olmayışından, güzel yazı yazamayışından, matematikten hep zayıf alışımdan, yalan söyleyemeyişinden ve... Ve sonsuz bir sürü şeyden! Şeylerin sesi vardır diyen doğru söylemişti işte! Bir erguvan zamanında kendini bulması için göklerden bir çağrı

vardı... Kalbine kilit vuran gereksiz sesleri kuşların kanadına takma vakti gelmiş de geçiyordu ve bu kuşlar zamanın hikâyesini yazmak için Tanrı tarafından gönderilen saf bir duanın kanatlarıydı... Ayağa kalktı. Eğilip erguvan tarhına yaklaştı ve mor kokuyu içine çektikten sonra yeniden gökyüzüne baktı. Yağmur durmuş, gökkuşağı dağların üzerinde envaiçeşit renk saçıyordu... Kuşlar yoktu. Pembelik de... Ağır ağır kendine yaklaştı. İçindeki sesler yoktu. Ağzını açtı ve göğün maviliğine doğru bağırdı. Sesi vardı. İçindeki sesler geldikleri yere dönünce kendi sesini bulduğunu anladı... Gereksiz sesler zamanın rengini bile değiştiriyordu. Bundan sonra bazı sesleri kalbine almayacak, kapılarını kapatacaktı. Dışında ya da içindeki gereksiz, sahte, öylesine edilmiş cümlelerin seslerini hemen oracıkta unuttu. Zira kalbe fazla gelen şeyler onu tez öldürüyor, renkleri hep aynı görmesine sebep oluyordu. Bugüne kadar gördüğü birçok kuşun göğsü pembeydi lakin gri görüyordu. Çoğu insan da böyleydi. Tanrı'nın var ettiği renkleri kalbinin rengiyle görüyordu...

Koşmaya başladı. Yeşil tarlaları geçti. Mavi ırmağı, kaya rengi toprağı, hevesi ve şeyleri...

Gri dağlara vardığında nefes nefese kaldı ve o yükseklikten aşağıya baktığında renklerin sesini işitirken, pembe göğüslü kuşlar başının üzerinde ötüyorlar, bu hiç bilmediği kuşların hiç bilmediği sesleri, içinde dörtnele koşan atların yelelerini umuda boyuyorlardı... Tavafını bitir-

ren kuşlar başka şehirlerin gökyüzüne uçarken seslerindeki rengi o şehrin toprağına, suyuna, özüne bırakıp utancın, sevgisizliğin, umutsuzluğun koyu rengini göğüslerine saklayarak uzaklaşıyorlardı...

Yine sustu ve uyandı.

Dağlar, zaman, insan, sesler ve kokular yerli yerinde duruyordu. Kalbiyse o kuşların kanatlarıyla hayalindeki şehirlere yol alıyordu... Yer erguvanlarının başında uyuyakaldığını ve uyandığını sandı. Oysa olanlar ne uyku ne hayal ne de rüyaydı. Kuşların kanatlarına takılan saf bir duaydı sadece...

BİR ŞİİR

Kurumuş üzümde de razıydık
çürüttün / Yaralanmış ayı
kullanarak kızıl dağ/ Soluğu-
nu yollayarak zaman zaman
üstümüze / Daralttın gençliğe
ve bahara susamış gönlümüzü
(Sezai Karakoç, Kış) Duygula-
rın da mevsimi vardır. Ayrılı-
ğı, yaşamın zorluklarını ifade
etmeye en uygun mevsim
kıştır belki de. Şehirde kış
yaşamakla köyde kışlamak
çok farklıdır. Tıpkı ormanda
yağmurda yürümekle şehirde
yüksek katlı binaların arasında
yağmurdan kaçarak yürümek
gibi. Mevsimlerin yakıştığı,
ifade ettiği duygular vardır.
İmkânsız bir sevdanın çare-
sizliği ile suskunluğa bürün-
mek... Yaşamın verdikleriyle
yetinmek, imtihana rıza
göstermek... Bir kuru üzümle
mecalsiz bedenine kan ge-
tirmek. Baharı, yeşillenmeyi,
çiçek açmayı umut ederken
kara kışın tam orta yerinde
acının ürpertici soluğunu
ruhunda hissetmek. İçimizi
daraltan insanlar, olaylar ve
durumlar vardır bir de. Hele
insanlar; onlar içimizin daral-
dığının farkında bile değiller-
dir belki de.

BİR KİTAP

Hayat; bir kederlenme yuvası-
na, kendinle yüzleşmeye, ken-
di derinliklerine doğru içsel
bir yolculuğa, ölümü her daim
hatırlamaya, hayatta olmanın
insanın ruhuna verdiği ağırlı-
ğa, dünyadaki bu gidişattan
duyulan memnuniyetsizliğe,
kimsesizliğe, yalnızlığa ve
sahih bir huzursuzluğa denk
düşer Şule Gürbüz'ün *Coşkuyla
Ölmek* kitabında. Coşkuyla
nasıl ölünür? Nasıl bir yaşa-
mın sonunda insanın ölümü
hayatından izler taşır? "Nasıl
yaşarsanız öyle ölürsünüz."
En çok da kendimizle der-
dimiz, meselemiz olmalıdır.
Kendimize bakmaktan fırsat
bulup da bir başkasına nazar
edilmemelidir. Bencilce değil,
kendini merkeze alarak değil,
belki de kendini hiçleştirerek
kendine bakmalıdır insan. So-
rular sorulmalı, insan kendini
hesaba, hizaya çekmelidir.
Ama nasıl? Bunca gürültünün
arasında insan kendi sesini
duyabilecek midir? Kendi
yolunu çizebilecek midir?
Şule Gürbüz, insanın muhay-
yilesindeki en soyut en çetin
ve anlaşılması en güç mesele-
leri kelimelerle somutlaştırıyor.
Ruha bir suret değilse de renk
veriyor.

ÜÇ TAVSİYE İBRAHİM VARELCİ

BİR FİLM

Hayat, sevdiğinin peşinden
sürüklenmektir... Buna sürük-
lenmek denilmez belki de.
İradesiz bir sürüklenme, akışa
kapılma değildir çünkü. Yo-
rulmadan, bulacağına olan
inancını bir an bile kaybetme-
den... *Arkadaşımın Evi Ne-
rede?* filminde kaybettiğimiz
masumiyeti, koşulsuz sevgiyi,
sadakati, sorumluluğu, sözünde
durmanın önemini ve vefanın
hayatımızda ne kadar önemli
olduğunu şiirsel bir biçimde
izliyoruz. Filmi izlerken, artık
sahip olmadığımız insani has-
letlere vahlanacağız. Bir çocu-
ğun gözünden sorumluluk bi-
lincini anlamış olacağız, iyilikte
ısrarcı olmanın ne denli zor
olduğunu fark edeceğiz. Belki
bir gün, hayatın insanı tüketen
karmaşıklığından sıyrılarak
çocukluğumuzun masumiyetini,
saf sevgiyi tıpkı çok sevdiğimiz
bir dostun evini aramış gibi,
arkadaşımızın evi ne kadar
uzakta olursa olsun, onu bulma-
ya çalışacağız. Aslında bu bir
kendini arayış...

DERSİMİZ: ÖLÜM BİLGİSİ

HÜSEYİN AKIN

Yıl 3033. Dünya nüfusu neredeyse iki yüzyıl önceki seviyesine inmiş. Kuşlar, balıklar ve evcil hayvanlar nesli kesilmiş hayvanlar grubuna dâhil edilmiş. İnsanlar “Bugün ayın kaç?” gibi basit hesapları öğrenmek için dahi kendi akıllarına değil yapay zekâlara müracaat ediyorlar. Havuç, domates ve soğan bile endemik bitki sınıfına girmiş, koruma altında. Kaşarlı tost, kaşar ve tost, ekmekle bütün olmaktan çoktan çıkmış, bunun yerini kaşarla da tostla da ilgisi olmayan düşünce mahsulü kapsüller almış. İnsanlar yüzyıl evvel böyle bir şeyi düşünmeye bile güç yetiremezlerken şimdi, öyle elektrikli fırınlara falan gerek kalmaksızın düşünce ile üretilen bol karbonhidratlı besinler sofraların vazgeçilmezi olmuş. Sofraların dedimse öyle bildiğiniz tarz sofralar aklınıza gelmesin; kurulması ile kaldırılması bir olan, zaman ve de mekân katlamalı aparatlar bunlar. Ekmek demekle ekmek yemek arasındaki farkın kalkacağını biri bize yıllar önce söylemiş olsaydı onu tutar tımarhaneye tıkdık. Nüfusun hızla dibe vurması neticesi selam verecek kimse kalmadığı gibi otomobillerin park sorunuyla beraber, eylemekle söylemek arasındaki fark sorunu da ortadan kalkıvermişti. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin parlamentolarında, dünyaya gelen bebeklerin çocukluk çağı oy birliği ile kaldırılmış, emekleme safhası bile oluşmadan bebeler

beşik sürecinden eşik sürecine geçiş yapmışlardı.

Gelişmişlik adına insanlar ve bütün canlılar üzerinde yapılan bu oyunların fıtrata müdahale olduğunu söyleyen din anlatıcıları “çağa ayak uyduramamak”la itham ediliyordu. “Hayat” üzerinde denenmedik hiçbir şeyin kalmadığı yaşam alanıydı artık. Bu yüzden ilk mektepten itibaren müfredat da tamamen değişmişti. “Hayat bilgisi” dersinin yerini “ölüm bilgisi” almıştı. Öğrencisizlikten varlıklarını sorgulayan üniversitelerin bilim adamlarına göre baskı ortadan kalktıkça insanın bilgi üretimi de dirimden ölüm doğru kaymıştı. Ne Foucault’ya ne de insan bu âleme fırlatılmıştır diyen Heidegger’e ihtiyaç kalmıştı. Liselerin orta kısmından itibaren “ölüm bilgisi” dersinin konulmasının büyük takdir topladığını söylemek bile mümkündü. “Ölüm bilgisi” dersi çoğunlukla “ölüm uygulama atölyesi” adı verilen laboratuvarı yapıyordu. Zamanın akışı, bir yaprağın dalından yere düşüşü, yüzde bağırın çizgiler, gözler altında mor halkalar, dalgalılık ve uyku seansları bu dersin atölyeye dönük önemli üniteleri arasındaydı. “Ölüm bilgisi” dersinin yanı sıra eski kuşakların anlam veremedikleri seçmeli dersler de vardı. “Unutma bilgisi”, “yanlış iliklenmiş ilk düğmeyi çözme kültürü ve doğrusunu yapma bilgisi”, “fânilik eğitimi ve oyun”, “eğlence ve oyalanma dersleri”nin yanı

sıra “teoloji tasarımı” dersleri bunlardan birkaçıydı.

Yaşanan çağ uçan otomobil çağıydı. Gökte uçmaya alışkın çağın insanları yerde yürümek konusunda deneyimsiz ve de beceriksizdiler. Yüz yıl evvelki yerli (yerden giden) otomobilleri hesaba katarak motorlu kara taşıtlarını, uçanlar ve kaçanlar diye ikiye ayırmışlardı. Kaçanlar dedikleri, bir şoför marifetiyle yolunda seyreden otomobillerdi. Uçanlar ise malum uçan otomobiller, taksiler. Bunlar insansız oldukları için 3000’li yılların insanları kendilerinden iki yüzyıl öncekilerin karada kullandıkları otomobilleri de insansız makineler olarak görüyorlardı. İçlerindeki bilge kişilikle çok önemli bir hakikati keşfetmişlerdi ki hayat gelip giden bir şeydir, ölüm gelip gitmeyen. Kapımızın önünde kök gibi oturup gelip geçeceklerin geçmesini engelleyendir ölüm. Belki de bu yüzden bütün büyük şehirlerde en yüksek puanla öğrenci kabul eden fakülte “Ölüm ve Fâni Hayat Fakültesi”ydi. Sınıfın önünde bekleyen o kalabalık, “Ölüm ve Fâni Hayat Fakültesi”nin “ölüm bilgisi” dersi öğrencileriydi. Bu ders mecburi bir dersti. Ne de olsa ölüm öyle tercihe dayanan bir olgu değildi. Elbette “iyiliğe yönelme ve kötülükten sakınma bilgisi” gibi seçmeli dersler de vardı. Fakat bu dersleri tercih eden o kadar fazla değildi. Herkes nedense “gülmekten ölme bilgisi” ya

**Hayat, üzerinde
denenmedik
hiçbir şeyin
kalmadığı yaşam
alanıydı artık.**

da “lesiye sevme eğitimi” derslerine daha yoğun ilgi gösteriyordu.

“lm bilgisi” dersine girmek için “uygulamalı öksürme musikisi” dersi ğrencilerinin sınıfı boşaltmalarını bekliyordu. Neyse ki on beş dakika sonra art arda farklı tonda ksrklerle “ksrk musikisi” öğrencileri sınıfı boşalttılar. Ölüm bilgisi hocası, kendini ecnebi ğretim görevlisi İdah Ulgoloy olarak tanıtan Yol Oğlu Hâdi idi. Bu kez yüzünü değil ismini kapatmayı kendine uygun görmüştü. Ders başladı. Sınıfta her ders olduğu gibi yine ölüm sessizliği vardı. Ölüm sessizliği bu çağda öyle kolay temin edilebilen bir şey değildi. Dersin olmazsa olmaz fon müziği gibi. Köy mezarlıklarından ve dağ başı yalnızlıklarından bol miktarda sessizlik taşındı sınıfa.

Yetmediği yerde sınıfın en sessiz ğrencisi Can’ın biriktirdiği sessizliği de kullanarak yeterli sessizlik temin edilmeye çalışıldı. Hocanın derste iltifat sadedinde vurguladığı gibi, Can’ın can alıcı bir sessizliği vardı. İdah Ulgoloy ders anlatırken öğrencilerin göz bebeklerine dek odaklanırdı. Yine yle yaptı. Sınıf sanki müşterek bir göz hâline gelmişti. Çıt ıkmıyordu. Can’ın dalgınlıkla elinden yere düşürdüğü kalemden bile düştüğünde ses gelmemişti. Bunda da şaşılacak bir şey yoktu. Çünkü İdah Hoca bu durumu da tebessümle karşılayıp şöyle demişti:

“Dostlarım şu an beni dinleyenler sadece siz değilsiniz. Nesneler de kolonlar ve kirişler de hakikatin hatırını gözetmek için syleyeceklerime kulak kesilmiş durumda. Yere düşen kalemin bile düşerken sessizliği muhafaza ettiğini gördü-

nz. Bunda şaşılacak hiçbir şey yok. Hayatın olağan seyri. Hayat gürültülüdür, ölüm sessiz. En trajik ölüm bile öyledir. Ölümün hikâyesi hayata aittir kendisi bir başka dünyaya ait.”

İdah Hoca geri geri yürüyerek kürsüye yaslandı. Tüm sınıfın derin bir nefes almasını isteyip ilave etti:

“Ben bırakın demedikçe nefesinizi bırakmıyorsunuz dostlarım!”

Oksijen alınmış, karbondioksit verilmeyi bekliyordu. Kısa süre sonra alınan nefes bir tıkanmaya, oksijen yangınına dönüşebilirdi. Öğrenciler daha fazla dayanamayıp aldıkları nefesi kusarcasına geriye verdiler. İdah Hoca yeniden devreye girdi:

“şimdi verdiğiniz nefesle öylece kalın, yeniden nefes almadan bekleyin!”

Öğrenciler boğulur gibi oldular ve karbondioksit çölünde oksijene kavuşur gibi anında yeni bir nefesi iğerlerine çektiler. İdah Hoca olup biteni bir taraftan izlerken bir taraftan da önündeki kğıda küçük küçük notlar alıyordu. Ölüm bilgisi dersi deney ve deneyimin yanı sıra böylesine uygulamalı atölye çalışmalarının bol olduğu bir dersti. İdah Hoca tahtaya alt alta iki eylem yazdı. Biri nefes almak; diğerisi nefes vermek! Sonra dönüp öğrencilerine bu iki hayati eylemin aslında ne denli ölümle ilgili olduğunu anlatmaya başladı:

“Dostlarım! Nefes aldınız, bu yaşamak için işinize yarayan bir şey deneyimlemeniz gibi. Nefes bir kere

alınır ve biter. Her nefes bir başka nefes için emanettir. Bu sebepten, aldığımız nefesi geriye vermek suretiyle bir başka nefese hazırlanıyoruz. Nefesi almanın da vermenin de sonu ölüme çıkıyor. Biz bunu hayat zannediyoruz. Aldığın nefesi veremediğinde ya da verdiğin nefesi alamadığında mevcudiyetin, adına ölüm denilen kayyuma devredilmiş olur.”

Konuşmanın tam burasında Hayati isimli öğrencinin kafası ziyadesiyle karışmış olmalı ki parmak kaldırıp söz istedi. İdah Hoca sözü Hayati’ye devretti. Hayati konuşmak için müsaade istemişti ama sormak istediği şeyi nasıl ifadelendireceğini bilmiyordu:

“Kıymetli Hoca’m, biz şimdi bu tünelin hangi ucundayız? Yani, şeyy... Burası, yani dünya, gittiğimiz yer mi yoksa geldiğimiz yer mi? Hayatın ana fikri nedir diye sorsam, size karşı küstahlık yapmış olur muyum?”

İçinde ne varsa hepsini güldü İdah Hoca, soru sahibi Hayati’nin yanına kadar giderek soruyu daha yakın örneklerle cevaplamaya koyuldu:

“Azizim Hayati, gelişimiz gidişe ayarlıdır şu eğreti dünyada. Bu sorunu oturduğum yerden pekâlâ cevaplayabilirdim, lakin yanına gelmeyi tercih ettim. Buraya senin yanına gelmeden evvel bana yakın olanlara göre ben “gittim” sayılırken kendi iradem ve özgür yönelişim itibarıyla bakarsam ben “geldim” sayılırım. Ölüm hayatın başına gelen bir şeydir. Şayet ölüm olmasaydı canlılığın ve dirimin başına hiçbir

şey gelmemiş olacaktı. Bu aynı zamanda yolun da sözün de soruların da bitişi olacaktı. Bilmez misiniz Kur’an’ın Mülk suresinin 2. ayetinde ölüm hiyerarşide de protokolda de hayatın önündedir. “*Hanginizin davranışça daha iyi olduğunu denemek için ölümü ve hayatı yaratan O’dur.*” Ölüm hayattan önce yaratılmıştır, zira ilahi maksat bellidir: Ölümü, geçici dünyanın yalanını yüzüne vurmak için görevli kılmak! Hayatla ilişkimiz elimizle kolumuzla ilişkimiz gibidir. Bünyemize ait bu organlara o kadar alışmışsınız ki varlıklarını bile çoğunlukla fark etmeyiz. Ne zaman elimize, kolumuza bir zarar gelir, kesilir ya da yaralanırsa onların doğuracağı noksanlıktan yola çıkarak varlıklarını hissederiz. Doğal ömür seyri içinde bile böyledir; önce organlar ölür, sırasını savar sonra insanı dünyaya bağlayan bedeni ve vücudu (mevcudiyeti) yok olur.”

İdah Hoca, biraz dinlenip soluklanmak için öğrencileri lafa tutmak istiyordu. Az önce yine arka sıralardan birinin anlamlı ve bir o kadar da cüretkâr sorusuyla karşılaşmıştı. Öğrenci, İdah Hoca’ya; “İyi de Hoca’m, dünyayı terk etmek çok zor bir şey değil mi? Bunun kalabalıkları göçe zorlamaktan ne farkı var?” diye çıkışır gibi sormuş o da çok karşılaştığı bu sorulardan gına gelmiş gibi bir hâletiruhiye ile şöyle cevap vermişti:

“Sevgili gençler! Allah aşkına siz dünyayı ne zannediyorsunuz? Bırakılıp gidilmeyecek kadar vazgeçilmez olsaydı peygamberler, âlimler, zahitler gitmeyip hâlâ aramızda olurlardı. Dünyaya geliriz

ama gitmek için! Bunu size ne kadar matematik gibi anlatmaya kalksam bir tarafı yine de eksik kalır. İyisi mi anladığını da anlayamadığını da herkes kendine anlatsın.”

Ölülerin öldükten sonraki hayatı üzerine tez hazırlayan Abdülbaki adlı öğrenci, hocası İdah’a, “Allah yolunda ölüme gidenlerin ölme-yi yaşamaya tercih etmelerini bir türlü anlayamadığını, bunun nasıl olduğunu” sordu. İdah Hoca bu soru üzerine Abdülbaki’ye takılmadan edemedi:

“Evladım, mezardakilerle söyleşi yapmaya kalkarsan tabii anlamazsın. Yaşayanların ölüme benzeyen hâllerini ve ölenlerin yaşamaya benzeyen durumlarını incellersen hakikat sana zahir, alışkanlıklarını mutlak doğru sandığında ise hayat sana zehir olur. Şu arz üzerinde milyonlarca insan var, hiç tanışmıyoruz. Bir başka yerde yaşasalar da bizim dünyamızda yaşamıyor gibiler. Şehitler de şahadet de her daim seninle konuşuyor ama sen onlarla konuşmuyorsun. Soruyorum sana, konuşmadığın biriyle nasıl anlaşabilirsin? Gerçek adım İdah değil Hâdi. İdah benim mecaz dünyamın etiketidir, Hâdi ise hakiki dünyamın istikbaliyle müsemma olan karşılığı. Lütfen şu hadise kulak verin: “*Ölüp de Allah katında hayırlı bir mertebeye erişen kullar içinde, şehitten başka hiç kimse kendisine içindekilerle birlikte dünya verilecek olsa bile yeniden dünyaya gelmek istemez. Şehit, şehitliğin ne kadar üstün bir mertebe olduğunu gördüğü için, dünyaya dönüp bir kez daha şehit olmayı arzular.*”

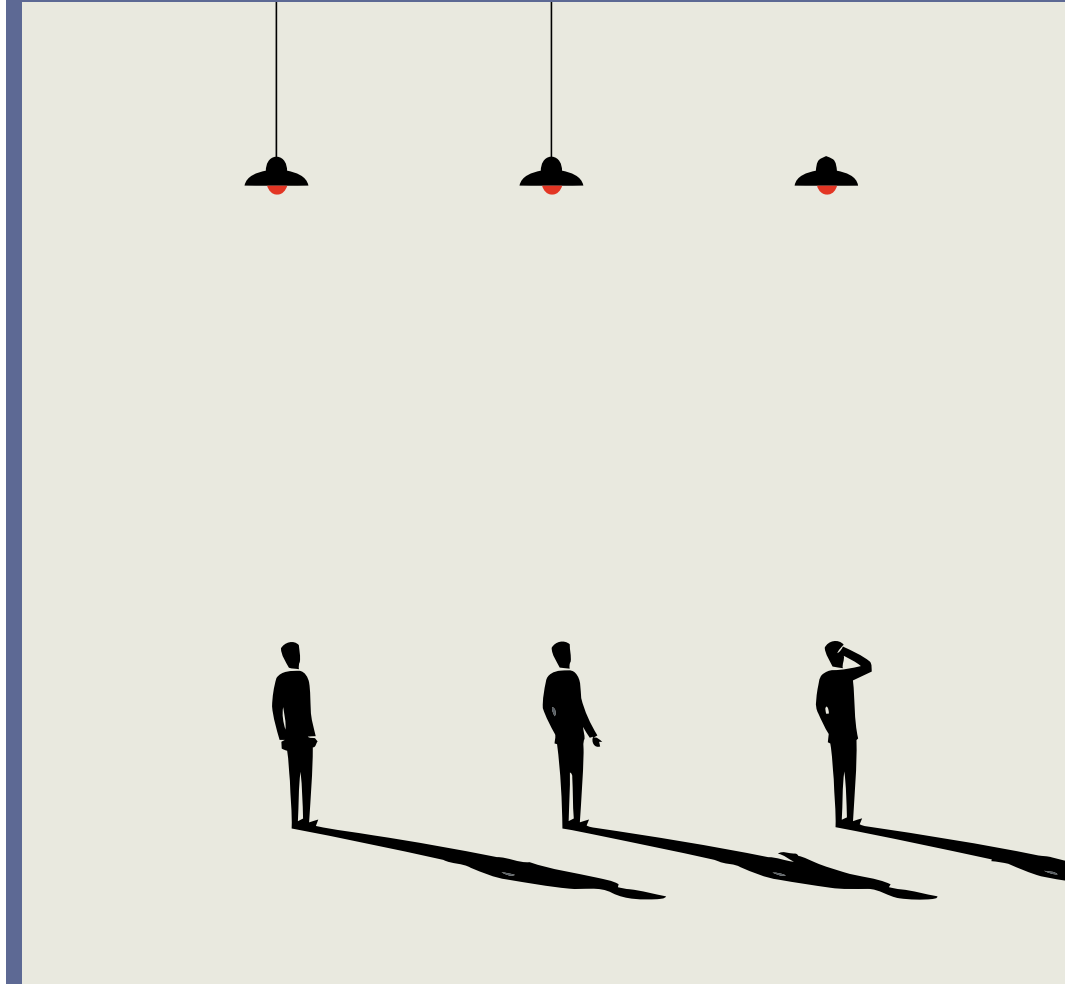
DERMAN

ARARDIM DİRDİME,
DİRDİM BANA
DERMAN İMİŞ

İnsan, her nerede değİlse orada mutlu olacağına inanır. İçinde bulunduğu zaman ve mekân, insanın mutlu olmasında ya da potansiyelini gerçekleştirilmesinde hep bir engel olarak görünür gözüne. Bunun için çoğu zaman insanlar bulundukları yerlerden gitmenin, yaptıkları işlerden başka işler yapmanın kendisine gerçek mutluluğu getireceğine inanır. Büyük bir yazar olmak isteyen kişiler genelde başkalarının hikâyelerini yazmaya koyulur ilkin. Çünkü kendi hikâyesi anlatılmaya değer değildir ona göre. Hikâye hep uzaktır ve yaşanılmaya değer bir hayat olduğuna inanmayan insan, yaşanılır gördüğü hayatların fotoğraflarını çekmeye çalışır. Ya da mutluluk dediğimiz şey uzak iklimlerde her zaman. Gidilip görülemeyen o yerlerde, insanların masalsı hayatları olduğuna inanılır. Şairin beni bu havalar mahvetti, dediği güzellikteki havalar hep oralardadır. Zaman ya da mekân fark etmez, insan, olmadığı yerlerin özlemini duyar hep. Uzakları ister o, çünkü uzaklarda birileri zaten bir şeyleri yoluna koymuştur ve insan da uygun ve korunaklı bir yer bulmanın amacındadır. Oysa insanın kendi gerçeği, ayaklarının yere bastığı toprak güzel bir yer olmak için çaba bekler.

Bu durum son yıllarda sayıları hızla artan ve hemen herkesin zihninin

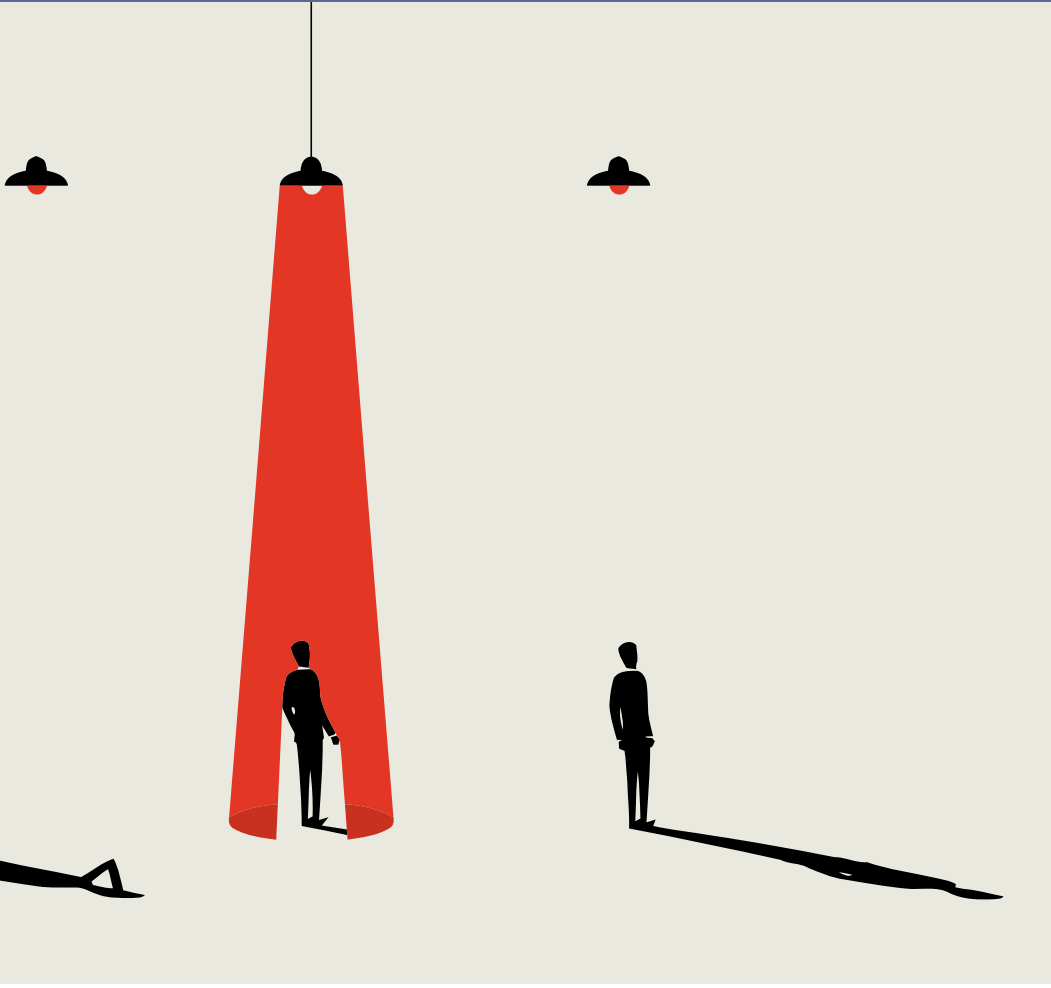
ahmet melih karauğuz

bir yerinde varılmak istenen başarılı bir teknoloji girişimi ortaya koyup yüksek paralar kazanma arzusunda da kendisini gösterir. Birçok genç girişimcinin hayali, tıpkı uzak ülkelerde yaşanan başarıların bir benzerini yaşayarak hayatının geri kalanında konforlu bir hayat sürmekten başkası değildir. Bunun için günler ve geceler boyunca çalışarak yazılım öğrenilir, zihindeki fikrin ele avuca gelecek bir uygulamaya dönmesi için saatler boyu çalışılır. Ama burada da mesele aynıdır. Tüm dünyanın sorunlarını çözmenin yolu, uzak iklimlerin insanların sorunlarına odaklanmaktan geçer diye düşünülür. Gelişmiş ülkelerde kabul gören işlerin başarılı olacağına dair büyük bir güven vardır. Oysa insanın tek gerçeği kendi hikâyesi, mekânı, derdi ve ayaklarının bastığı toprak parçasından başkası da değildir.

Gözün Önündeki Gerçek

Hayat, insanın görmezden geldiği ama her gün gözünün önünde cereyan eden olayların detaylarında gizlidir. Dünyayı dönüştürecek büyük eylemlerin hiçbirisi dünyayı değiştirmek amacıyla başlamamıştır. Başarıya ulaşanların hepsi en önce kendi etrafındaki sorunları çözmekle yola koyulur. Ardından dünya yavaş yavaş değişmeye başlar. Çünkü biliriz ki her insanın hikâyesi bir yanılla birbirine benzer. Basit bir örnekle açıklamak gerekirse hemen her gün hepimiz toplu taşımayı kullanırız. Hatta çoğu zaman yorgun bir şekilde bir cam kenarına oturup biraz dinlenmek için kafamızı cama yasladığımız bile olur. Otobüsün tümseklerden, kasislerden ve çukurlardan geçerken üzerimizde bıraktığı etkiyi de genellikle kafamız cama her çarpıştığında hissederiz. Ama çok azımız

bu sıradanlaşan durumun çözümü için kafa yoruyoruz. Mesela hiçbirimizin aklına otobüslere bir sensör koyarak şehirdeki tüm bozuk yolları bir merkeze bildirmek ve o bozuk alanları onarma sürecini başlatmak gelmez. Oysa bu bizim hikâyemizdir, bizim gerçekliğimizdir ve sadece anlık bir fark ediş gerekir bu sorunu çözmek için. Bu sorun çözüldüğünde aslında bize çekilmez gelen yolculuk da keyifli hâle gelecektir.

Bugün dünyanın önde gelen teknoloji girişimlerinden birinin hikâyesi aslında yukarıda verdiğim örneğin gerçek karşılığını bize sunuyor. Brian Chesky, Joe Gebbia ve Nathan Blecharczyk, sıradan bir San Francisco akşamında, şehirde düzenlenen tasarım konferansı nedeniyle şehirdeki tüm otellerin dolu olduğunu fark ederler ve evlerindeki ekstra alanı değerlendirerek için bir fikir üretirler.

Evlerindeki boş odalara hava yatakları yerleştirip misafirlere kahvaltı da sunarak, “Airbed & Breakfast” adını verdikleri küçük girişimi başlatırlar. Zamanla bu basit fikir dünya çapında milyonlarca ev sahibi ve gezginin bulunduğu, konaklama ve deneyimleri paylaştıkları dev bir platform olan Airbnb’ye dönüşür. Böylece, geleneksel otelcilik sektörüne yeni bir soluk getirirler ve insanların kendi evlerini kiraya vererek gelir elde etmelerine olanak sağlarlar. Bu hikâyeye, sıradan bir günlük yaşamdan yola çıkarak büyük bir fırsatı nasıl yakalayabileceğimizin ve dünyayı nasıl değiştirebileceğimizin önemli bir örneği olarak bizleri karşılıyor.

Şehri Sokak Sokak Seni Bulmak İçin Geziyorum

Bir şehri tanımak istiyorsanız o şehrin sokaklarını gezmeniz gerek-

tiği söylenir. Doğrudur da, çünkü yürümek şehrin kılcallarını size açar. Şehri adımlarsanız şehrin insanlarını tanırırsınız, kültürünü öğrenirsiniz, sadece orada yaşayanların bildiği sırlara şahit olursunuz. Herhangi bir şehrin tüm yollarını öğrenirseniz, dünyanın diğer şehirlerini de tanımaya başlarsınız.

Türkiye’nin ilk Unicorn şirketi olan Getir’in kuruluşuna giden hikâyeye de şehri adım adım gezmenin ve her şeyden önemlisi kendi gerçekliğine odaklanmanın önemini bize göstermesi açısından önemli. Getir’in kurucusu Nazım Salur, bir gece İstanbul’da taksiye binmesi gerekirken etrafta taksi olmadığını gördü ve yakın çevreden kolayca taksi bulma imkânının olmadığını fark etti. Hâl böyle olunca yakın çevredeki taksileri de görebileceği bir uygulamanın gerekli olduğunu düşünüp BiTaksi uygulamasını çıkardı. BiTaksi uygulaması bir süre sonra şehrin tüm sokaklarını bilen bir veri setine ulaşmasını sağladı. BiTaksi’nin sağladığı verilerle de Getir markasını hızlıca ve sağlıklı işleyen bir sistem olarak kurdu. Getir, dünyada paket servis noktasında kuralları değiştiren bir girişim hâline geldi.

Tüm büyük girişimcilerin bildiği ya da göz ardı etmediği bir gerçek vardı. Hikâyeye, parıltılı an, hayatın akışını değiştirecek kırılma hep gözlerinin önünde duruyordu. İnsana düşen sadece o kırılma anını görmeye hazırlıklı olmak. Ne mutluluk uzaklarda ne başarı başka iklimlerde ne de o büyük hikâyeye başkalarının hayatında gizli. İnsanın kendi gerçekliği, kendi hikâyesi ona ihtiyaç duyduğu her şeyi vermeye hazır bir şekilde bir köşede öylece bekliyor.

BİR GECELİK ÖMÜR

zekiye kahraman

Düğünümüz vardı. Bu düğüne eş dost ve akrabalar davetliydi. Oturduğumuz yerde değil de geçmişte yaşadığımız, ana baba yurdu olan memlekette yapmalıydık bu düğünü. Öyle de yaptık. Yemyeşil dağları, kaplıcaları, mütevazı sıcak kanlı insanlarıyla, iyisiyle kötüsüyle bizim köyümüzdü burası. Gelenek ve göreneklerimize uygun bir kına töreni yapılacaktı. Çünkü biz kız evi, biraz da naz eviydik...

Düğün akşamı fevkalade bir şeyle karşılaştım. Düğünümüz vardı ama sanki başka bir düğün daha vardı. Sarı ve buruşuk çiçekli bir bitkiyi gösterdiler. Gelin, bakın dediler. Başına toplandık. Etrafı alaca karanlık basmıştı ve ezan okunuyordu. Birkinin tomurcukları açılmaya ve içinden sarı sarı çiçekler kendilerini göstermeye başladı. Çiçekler gözümüzün önünde pıt pıt açılıyordu. Sanki bu pıt pıt açan çiçeğin de düğünü vardı. Her gün tekrarlanan bir seremoni. Binbir gece sürecektir bir düğün... Pıt pıt, her gün akşam vakti, yeşil hırkasının içinde, sarı gelinliğini görünür kılmak için bir seremoni eşliğinde en güzel şekilde gösterisini yaptı, gören ve görmek isteyen gözlerle. Saniyeler içerisinde değişime tüm duyu organlarımızla şahit olduk. Ben de ilk defa bu

düğün günü pıt pıtın kendisiyle tanıştım ve çok etkilendim.

Gecenin ilerleyen saatlerinde farklı şehirlerden toplanıp gelenler olarak özlemlerimizi, sitemlerimizi konuşuyor ve düğünün kritiğini yapıyorduk. Oturmakta olduğumuz bahçenin çiçekleri ve hemen yanı başımızda bulunan sarı çiçekli pıt pıt, bize eşlik ediyordu.

Evin yakınında, ulu ağaçların olduğu ve etrafı taşlarla çevrilmiş bahçede, yer altında, sessiz bekleyenleri olan komşular vardı. Hiçbir söze, sohbete karışmadan orada öylece, dünya durduğu müddetçe beklemede idiler. Sessiz duruşlarıyla onlar da bizim görüş alanımızdaydılar. Görünürde kimsenin birbirinden haberi yoktu. Fakat görünmezde her şey dengeliydi.

Sarı bir çiçek; dört yapraklı ve sekiz boğumlu. Sormadan, kendisinden izin bile almadan, hayretler içinde ve sessizce onu izledim! Görevini yapıyordu elbette. Ben ve yanımdakiler, bir tefekkür anını canlı canlı yaşadık. Akşamın dua vaktinde, yeşil giysisini masum, bir o kadar da edep ve adap sınırları dâhilinde bir kenara bırakıp son derece itinayla pıt pıt sesiyle hazır duruşa geçti. Bu

sarı gelin, bir dakika içinde bütün ihtişamıyla açıldı. Tüm aile ve misafirler öylece olup bitene odaklandık ve olanlara hayran kaldık.

Bizim için gün bitiyordu. Ama onlar için gece yeni başlıyordu ve dua vaktiydi. Dört yaprak, sekiz boğum toplanmış eteklerini salan pıt pıtlar, kendi zikirlerine başladılar. Yani her şeyin ortak olduğu bir zikir meclisine onlar da katıldılar. Her bir dalın tomurcukları, ahenkle katıldıkları bu yolculuğun içinde mutlu görünüyordular. Gece boyu açılmış çiçeklerin zikirlerine zaman zaman bizler de katıldık. İlerleyen saatlerde, bahçedeki kardeş akşamsefaları ve diğer çiçekler de bu zikirle hemhâldiler. Gecenin sabaha yakın saatlerinde gördüğümüz kadarıyla gece kuşları ve diğerleri de katıldı bu ahenge...

Sabah erken bir vakitti, dayanamadım indim yanlarına. Çiçekler aynı canlı ve heyecanlı görünüşleri ve üzerlerindeki çiğ tanecikleri ile farklı bir boyutta idiler. Görmek ayrı bir güzel, duymak ayrı bir güzeldi bu güzelliği. Bahçenin tüm bireyleri lavanta, biberiye ve reyhan kendi özel kokularıyla destek verdiler bu geceye. Yanımızda, yöremizde henüz bitmemiş gecenin misafirleri vardı. Uyuyanlar, güne başlamak için uyanacaklardı.

Uyumuş olup bir daha uyanmayacaklar da vardı. Duyuyor olduğumuz ama görmediklerimizle yeryüzü tam bir bütünlük içindeydi.

Önce kuşlar başladı uyanmaya güneşle birlikte. Onlar da cik cik sesleri çıkarıyorlardı. Bugün güneş güne katılmaya gecikti. Sis kaplamıştı etrafı. Ama olsun, her bir canlı kendi dilinde ve yörüngesinde uyanıyordu. Arılar, sarı çiçeklerin gece boyu onlar için hazırladıkları taamları almakla meşguldüler...

Düğün vardı; gecenin sabahla günün de geceyle vuslatı. İsteyip dileyen herkes katılabilirdi. Fakat bu vakit oldu, henüz kimse uyanıp gelmedi. Gökte uçuşan kuşlar, işe gidenlerin ayak sesleri ve arıların çiçeklere kendi dillerinden teşekkürleri... Hiç uyanmayacak olan gecenin misafirlerinin sessizce kendi dünyalarına çekilişleri...

Sarı çiçeklerin bir gecelik ömürlerine şahit olduk. Güne başlarken dört yaprak, beş boğumluk kefenlerine sarıldılar ve hayata veda ettiler. Tek tek her biri pörsümüş ve kurumuş yapraklara döndüler...

Sabah bahçeye uğradığımızda, sarı çiçeklere ve kardeşleri akşamsefalarına sizlere bir soru sorabilir miyim, dedim.

Bu hayattan ne anladınız?

Çok şey, dediler. Geldik, gördük, tüm hazları aldık ve yaşadık bir gece de olsa...

İnsan ömrü de bir çiçeğin açıp kapanması gibi kısıydı aslında. Zaman ve mekân, kime göre ve neye göre... Zaman mı insan ömrüne, yoksa insan mı zamana ayarlı bilemedim. Pıt pıt akşam açan ve sabah kuşluk vaktinde biten o çiçeğin bir gecelik ömrü gibi miydi insan ömrü de?

Ben de geldim, gidiyorum, hâlâ sırrını çözemedim.

Bittiğinde belki bana da bir gün gibi gelecek ömrüm. Onu da bilemedim.

"KÖKLERİNDEN KOPARILMIŞ DÜŞÜNSELLİĞİN ŞAİRİ"

s ü m e y y e ö z g e n

*Hayır, hayır sadece yaşam,
sadece yaşam; hangi koşulda olursa olsun!*
E. T. A. Hoffmann

Korku bizimle doğar. Ölene kadar yakamızı bırakmayan tek şeydir korku. Bizi uçuruma iten de düşerken elimizi tutan da çoğu kez korkudur. Henüz çocuk ruhumuzda besleriz korkuyu, büyütürüz kendimizle birlikte. Süsleriz onu tanıtmak için. Kendimizi kandırmaya çalıştığımızda aslında kandırmak istediğimiz şey korkularımızdır. Neşenin en göz yaşartıcı anında neşeyi kaybetme korkusu sarmaşık gibi dolanmaya başlar ruhumuza. Daha kavuşmanın ilk anlarında kaybetme korkusu uğurlar içimizdeki sükûneti. Bir yere, bir zamana, bir insana kök salmaya niyetlendiğimizde korku yabancı otlar gibi hırçın dolanır köklerimize. Korku köksüzlüğümüzdür bizim. Bir gece pencereden huzurla göğe bakıyorken mesela, çocukluğumuzun korkulu gözleri belirir gökyüzünde ıslak iki yıldız gibi. Korkular, çocukluğumuzun ruhumuzda bıraktığı yaralardır en çok. Korkular, hiç kapanmayan yaralarımızdır. Ta ki onlardan, korkularımızdan, daha iyi bir şey yapmayı öğrenebildiğimiz güne kadar. Korkularıyla, kapanmayan yaralarıyla kendisinden çok daha erdemli bir şey yapan bir dehadan bahsedeceğim

şimdi size; köksüz bir ruhtan, Ernst Theodor Amadeus Hoffmann'dan.

Çevre engibeli ve ıssız, topraksız kum tabakasında tek tük otlar bitmiş, normalde bir malikâneyi süslemesi gereken bahçe yerine kara tarafına uzanan çıplak duvarlar bitmez tükenmez kasvetli kederleriyle ilkbaharın renkli süslerini hor gören seyrek çam ormanını çevreliyor. Yeni bir arzuya uyanan küçük kuşların neşeli cıvıltıları yerine sadece kargaların tüyler ürperten gaklamaları, fırtınayı haber veren martıların uğultulu çığlıkları yankılanıyor...! Bir öykünün içindeki bu cümleler Hoffmann'a ait. Okurlarını götürdüğü bu tekinsiz, karamsar ve boğucu yerler, bu eski malikâne onun çocukluğunun geçtiği yerler. Hoffmann çocukluğunu daima böylesine karamsar bir tablonun içinde hatırlar. Düzenli bir memur olmayan, işlerini sapsaklayan, müzik yapmaktan hoşlanan, şiir yazmaya ilgi duyan ama güvenilir bir eş olmayan bir babayla dünyası başkalarının düşüncelerinden, düzenli ev temizliğinden oluşan, korkak, titiz bir annenin çocuğudur Hoffmann. Birbirine zıt bu iki karakterin onun

doğumundan birkaç yıl sonra boşanması ile birlikte annesiyle beraber onun baba evine, bu malikâneye gelir. Çok önemseydiği çevresi tarafından ayrılıktaki kusurun kadında aranacağına, başarısız olduğuna hatta küçümseneceğine dair hissettiği korku annesinde psikolojik bir baskı yaratır. Bu baskının ve korkunun âdeta patolojik bir hâl aldığı annesi, bazen ağlama nöbetleriyle bazen kendini tamamıyla ev işlerine adanarak evden hatta zamanla odasından bile çıkmamaya başlar ve içine çekildiği ruhsal acıların girdabında küçük oğlundan gittikçe

uzaklaşır. Ölümünden bile etkilenmediği annesine karşı hayatı boyunca bir bağ hissetmez Hoffmann. Bu maliknede yaşadıkları ve çocukluğu, hayatı boyunca kalbinde taşıdığı bir kamburdur. Çünkü o, sadece anlatılanlardan tanıdığı bir baba ve kaybolmuş bir anne tarafından bu maliknenin soğuk duvarları arasında terk edilmiş, mutsuz bir çocuktur. Bunu ilerleyen yaşlarında, evet, evet; art arda yaptığım bazı aptallıkların nedeni dört duvar arasında kendi hlime bırakılarak yetişmiş olmamdır, diyerek itiraf eder. Belki de onun hayatına olan etkileri yalnızca, babasından aldığı müzik ve edebiyat ilgisi ve annesinden aldığı, ondaki tüm eksantrik fantezilerin kaynağı olan histeridir.

Hoffmann'a bu maliknenin soğuk duvarları arasından kaçış yolları açan, kısıtlayan gerçekliğin içinde ona soluk aldırın, onu sıradanlığın içinde boğulup gitmekten koruyan şey engin hayal dünyası ve bu fantezilerdir. Bu fanteziler aynı zamanda çocukluğundan itibaren onun bir yere kök salamamasındaki en büyük etkindir. En başta kendi ailesinde kök salamayan bir ruhtur o. Sonraki hayatında da hiçbir yerde kök salamaz ya da hiçbir şey onda tam olarak kök salamaz. Zaten ona göre "hiçbir şey, yere kök salıp her söze her konuşmaya katlanmak zorunda kalmak kadar can sıkıcı değil"dir. Bu yüzden "ya-ya da" sanatına sığınır ve yaptığı şeyin içinde hiçbir zaman büsbütün kaybolup gitmeyen, başkalarının onu zorla sokmaya çalıştığı oyunun kurallarına çok çabuk ve ustaca uyum sağlayan ama asla onun içinde erimeyen, her yerde olan ama hiçbir yerde tam, bütün ve kavranabilir olmayan, aslında bir yanıyla

hiçbir yere ve şeye kök salamayan biri olarak ustaca yaşar.

Bodur vücuduyla, henüz geç yaşta biraz çıkmış kamburuyla, omuzlarının üstüne büyük gelen başıyla, çabucak unutulmayan yüzüyle, oynak mimikleriyle, muzip yeşil gözlerinin delici bakışlarıyla, köşeli ve çıkık çenesiyle ufak tefek, huzursuz, tuhaf bir adam olarak tasvir edilen Hoffmann, hiçbir zaman kendi bedeninde de huzur bulamamış, bedeni ona yk olmuştur. O, nihayetinde kendi bedeninin içine bile kök salamayan ve hayatı boyunca onu yabancılayan kırgın bir ruhtur. On yedi yaşında, "Dış grnşmn çekiciliğiyle ilgisini ekemediğime göre ... ben de gözüne çarparım, hiç olmazsa bana bakar diye çirkinliğin timsali olmak istedim."² derken, sanki anne ve babası tarafından terk edilmenin, istenmediğini hissetmenin, hiç sevilmemiş olmanın çirkinliğini hayatı boyunca bedeninde duyumsadığını hissettirir. Buna rağmen onun için önemli olan şey, bir insanın ne olduğu değil kendisiyle ne yaptığıdır. İnsan var olduğu şeyden bir şey yapmalıydı, çünkü hayatta var olduğu şeyle kavga içinde yaşıyordu.³ O, bedeniyle olan bu kavgayı sürdürmek adına kendinden yeni bir şey yapar ve ona acı veren her şeyi, en derin kederlerini "doğanın en derin bakış açısından kaynaklanan harika düşünce gücü" olarak tanımladığı mizahla glnleştirir. Kendisiyle dalga geçmekten keyif alır, karikatürünü başkalarından önce kendisi çizer. Çünkü sanatın üzerindeki etkisini daha kk yaşlarından itibaren hissetmeye başlayan bu dhi adam, daima yaşayacak olan şeyin idrakine varmıştır: "Ben sanatçı bedenine sahibim, yani yakında ona

ihtiyacım kalmayacak ve yanıma onu almadan gideceğim."⁴

Yoksunluklarından bir erdem var etmeye çabalayan, mizah yeteneğini geliştirmek için kendi gözlerini önce kendi bedenine eviren, dşnceleleriyle bedeni arasındaki uyuma ya da uyumsuzluğa dışarıdan bir izleyici gibi dikkat kesilen Hoffmann, zamanla dışarıya dönük bir seyirciye dönüşür. Yüz mimikleriyle oynayan, beden dilini konuşturan, beden ve konuşma arasındaki aykırılığı başkalarında da keşfetmek için daima tetikte olan, seyrettiği bir bedenin, sahibinin kontrolünden çıkıp kendi sırayışlarına kapılmasıyla heyecanlanan, soyluların topluluklarından sıkıldığında arka sokaklarda dolaşan, daima kartal gözleriyle çevresini kolaçan eden, insanlarda gözlemlediği glnlkleri, göze çarpan şeyleri hatta acınacak özellikleri eserleri için inceleyen ya da hazırda bulundurduğu kalemle kğıda döken Hoffmann müthiş bir seyircidir.⁵ çevresinde hayal gücünü, fantezilerini, düşüncelerini harekete geçirebilecek fırsatlar ve durumlar arayan bu adamın kalemindeki kıvraklık da büyük oranda onun bu bitmez merakında ve gzlemciliğinde gizlidir.

Bir hukukçu, ressam ve yazar olan Hoffmann'ın bu hayatta kök salmayı arzuladığı tek şey ise müziktir. Hayatı boyunca bütün benliğini adayaı müzik zevkini onda uyandıran, ona piyano almayı öğreten kişi ilk tatsız şakalarını yaptığı, yaramazlıklarını gizlemek için ilk fantastik bahanelerini uydurduğu dayısıdır. Hoffmann için müziğin ve ses sanatının ruhu; bütün bağlarından kurtulduğu zamanlarda özgürlüğün içinde düştüğü boşlukta, çocuklu-

ğundan beri tanıdığı aynı belirsiz huzursuzluğa kapıldığında, kendi dışında aradığı bir şeye karşı karma-karışık, delice bir arzu uyandığında, sonra kendisiyle savaşmayı öğrendiğinde, sonra her şey birdenbire gözüne sefil, boş, renksiz ve ölü göründüğünde, kendini umutsuz bir ıssızlığa bırakılmış hissettiğinde çektiği ama anlatamadığı işkencenin; bu uğultulu sessizliğin, bu hızla filizlenen çölün, bu tıklım tıklım dolu boşluğun, bu acı dolu yabancılaşmanın içinden onu çekip alan şeydir.⁶ Açlık isyanlarının, sokaklardaki karmaşanın gölgesinde nereye bakılsa rahatsızlığın, parçalanmışlığın, belirsiz bir geleceğin görüldüğü bir çağda Hoffmann, tıpkı çocukluğunda olduğu gibi, daima dışarıda yalnız bir savaşçı gibi başının çaresine bakar, yorulduğunda ise onu bir çocuk gibi yumuşattığını söylediği müziğin dünyasına sığınır. Ama müziğe ve Mozart'a olan tutkusuyla adını Amadeus olarak değiştiren, kendini müziğe adanmasına ve bir müzisyen olarak kabul görülmeyi arzulamasına rağmen -belki de yalnızca bu yüzden- bir müzisyen ve besteci olarak bu sanatta kök salamayan, hayatı boyunca yalnızca birkaç başarılı opera yazan Hoffmann'a bir sanatçı olarak en büyük başarı müzikten arta kalan zamanlarda ilgilendiği edebiyatla gelir. Çok sayıda öykü ve roman yazmasına rağmen yazmak onun müzik tutkusunun çileli yolculuğunda yükünü hafifleten bir sığınaktır. Oysa müzisyenlikte zorlanmasına rağmen yazmak onun için konuşmak kadar basit bir iştir. Belki de edebiyatı hiçbir zaman müzik kadar ciddiye almayan, bu yüzden hata yapma korkusundan özgür olan Hoffmann'ı bu kayıtsızlık yazıda başarılı kılmış, onu kendini kanıtlama yükünden kurtarmış ve bu sayede kalemi hayal

gücünün ve fantezinin uçsuz dünyasında özgürce dolaşabilmiştir.

Hoffmann'ın sanat hayatının kesim noktası yahut müzik ve yazarlığının birleşimi ise onun hayatını, sanatını, dünya görüşlerini ve edebî tarzını kendi bünyesinde toplayan, eşsiz bir şaheser olan *Kedi Murr* romanıdır. Romanın kahramanlarından biri olan eski yargı görevlisi Johannes Kreisler, müzik dehasıyla donattığı bu orkestra şefi, Hoffmann'ın kendi acılarını yüklediği, kendi yaşam öyküsünün bir bölümünü atfettiği ve müzik yaşamında çektiklerini anlatmak istediği alter egosudur. Romanın diğer kahramanı ise Hoffmann romana başladığında yaklaşık iki yaşında olan, eşinin trajik bir şekilde hayatlarını kaybeden çocuklarının yerine koyarak değer verdiği güzel kedisi Murr'dur. Roman, kendi biyografisini yazan Kedi Murr'un bunu yaparken Johannes Kreisler isimli bir müzisyen hakkındaki kitabın sayfalarını esas almasına, Murr'un otobiyografisi baskıya gidince Kreisler'in biyografisinin de yanlışlıkla araya karışıp basılmasına ve sonuç olarak iki hikâyenin de roman içinde dönüşümlü olarak yer almasına dayanır. *Kedi Murr* tam anlamıyla modern bir kurmacadır. Dâhi bir zihnin yüzyıllar önce güzel tesadüfler üzerine kurduğu bu roman, âdeta komik anlatının atası⁷ ve Hoffmann'ın edebî tarzının, eksantrik düşünce dünyasının en iyi örneğidir. Kitapları henüz baskıya gitmeden bilinir hâle gelen, kendisinden sonraki çağlar boyunca Balzac, Baudelaire, Poe, Dickens, Gogol, Dostoyevski, Puşkin, Kafka, Calvino, Marquez, Eco, Kierkegaard, Bulgakov, Thomas Mann gibi edebiyat otoritelerini etkileyen, *Kum*

Adam'ı yazmamış olsaydı Freud'un bilinçaltını keşfedememiş olacağı söylenen bu adam, onu kendi edebiyat tarihinde patırtılar içinde ışıklar saçıp heyecan uyandıran, ama çabucak sönüp yok olan havai fişeğe benzeten çağdaşlarını daha o gün yanıltmıştır. Çünkü o aslında büyü-lü gerçekçiliğin gerçek babasıdır.

Bir yapma ustası olan Hoffmann'a göre insan var olduğu şeyden daima bir şey yapmalıdır. Bu, hayatı boyunca bütün yaralarına rağmen ona yaşama azmi ve neşesi veren en büyük fantezisi. Bu yüzden ölümüne yakın acılı günlerinde bile kısa hikâyeler yazmaktan vazgeçmez. Bu yüzden son doğum gününü kutlamak üzere bir kez daha dostlarını etrafına topladığında ve her zaman ortamı canlandırdığı hâlde artık koltuğuna zincirlenmiş olarak otururken dostlarından biri ağzından "Hayat en yüce servet değildir", biçiminde bir cümle kaçırdığında, akşam boyunca sergilemediği bir sertlikle yerinden fırlayarak şöyle bağırır: "Hayır, hayır sadece yaşam, sadece yaşam; hangi koşulda olursa olsun!"

-
- 1 Rüdiger Safranski, *Kuşkucu Bir Hayalperestin Yaşamı: E. T. A. Hoffmann*, Çev. Firuzan Gürbüz Gerhold, Alfa Yay., İstanbul: 2021, s. 459.
 - 2 Rüdiger Safranski, *age.*, s. 293.
 - 3 Rüdiger Safranski, *age.*, s. 556.
 - 4 Rüdiger Safranski, *age.*, s. 293.
 - 5 Rüdiger Safranski, *age.*, s. 440-441-442.
 - 6 Rüdiger Safranski, *age.*, s. 205-206.
 - 7 Ernst Theodor Amadeus Hoffmann, *Kedi Murr'un Dünya Görüşü*, Çev. M. Sami Türk, İletişim Yay. İstanbul: 2015, s. 44.

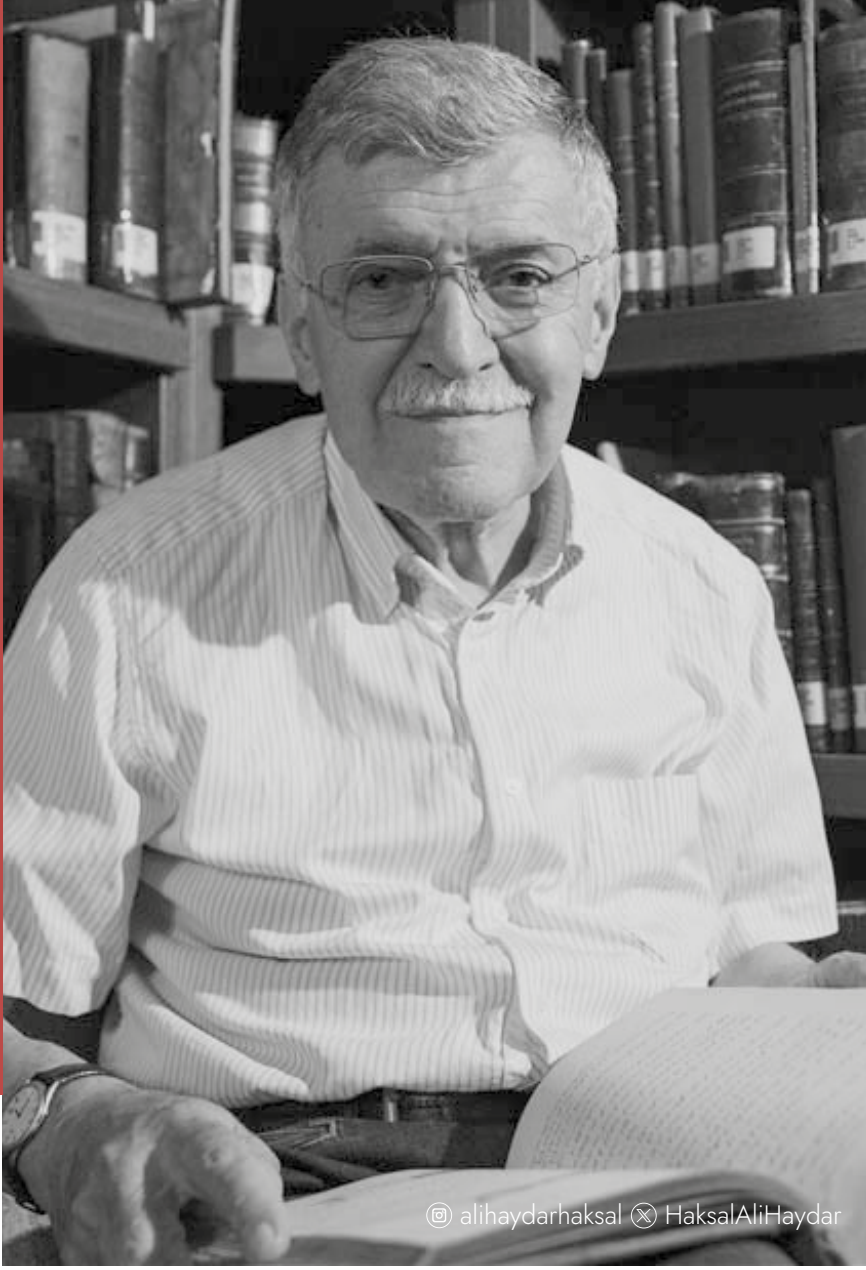

- Zeze: Acılarım kaç gün sürecektir Portuga?
- Portuga: En fazla kırk gün.
- Zeze: Kırk gün sonra geçecek mi?
- Portuga: Hayır, alışacaksınız.

Jose Mauro De Vasconcelos, *Şeker Portakalı* kitabından...

“Bizim sorumluluğumuz çağa tanıklık etmek.”

ALİ HAYDAR HAKSAL

© alihaydarhaksal HaksalAliHaydar

Bingöl’de müderris bir dedenin torunu olarak dünyaya geldiniz. Babanız ise köyünüzün imamıydı. O iklimde sizi yıllar sonra edebiyata sürükleyecek ilk rüzgârlar nelerdi Hoca’m? Büyüklerinizden, köy meclislerinizden neler dinlediniz?

Müderris dedemin odasındaki kitaplar arasında büyüdük. Dedemizi biz görmedik. 1940 yılında rahmetli olmuş. Babamın on bir yıl çocukları olmamış, on ikinci yılında ağabeyim, peş peşe beş erkek çocuk dünyaya geliyor. Babam eğitmendi. 1850’li yıllarda ailemizin yaptığı cami 1930’lu yıllarda yıkılmış. Babam eğitmen olduğu 1947 yılında, üç yıllık eğitmen iken camiye yapmaya karar veriyor. Köyde hiç kimse destek olmuyor. Yalnız başına inşaata girişiyor, komşu köyden Kalfa Mehmet Ağa’yı getiriyor, bizim evde kalıyor. Duvar işçiliğinde de yardım ediyor babam. Annem sırtında sırtlık ile iskeleye taş taşıyor. Annem bana hamile, iskeleden düşüyor bir süre yatmak zorunda kalıyor.

SÖYLEŞİ
EMİN GÜRDAMUR

Komşu köylerden veya bizim köyden bulduğı birkaç ameleden de yardım alıyor babam. Camiyi bitirdikten sonra fahri olarak imamlık görevini yapıyor. 1960 yılı temmuzunda vefatına kadar bu görevini de sürdürüyor. Ben babamın yanında ilkokul üçüncü sınıf dâhil okudum. O yıl vefat etti. Dedemin bir vasiyeti olmuş: “Kitaplarımı dağıtmayın, çocuklarımdan biri bunlara sahip çıkacak.” Bu, köyde ve çevrede biliniyordu. Babam İstanbul’dan getirttiğı gazeteleri bize okuturdu. Ağabeyim matematikte iyi idi ben de Türkçede. Diğer kardeşlerim babamın sağığında henüz okul çağında değildi. Babam bizi okutmak istiyordu. Anneme bunu söylerdi.

İnsanın anlatma ihtiyacı nereden neşet eder? Şiir, deneme, öykü ve romanı dâhil ederek soracak olursak; edebiyatın tetikleyici unsurları, itkileri, sebepleri nelerdir sizce?

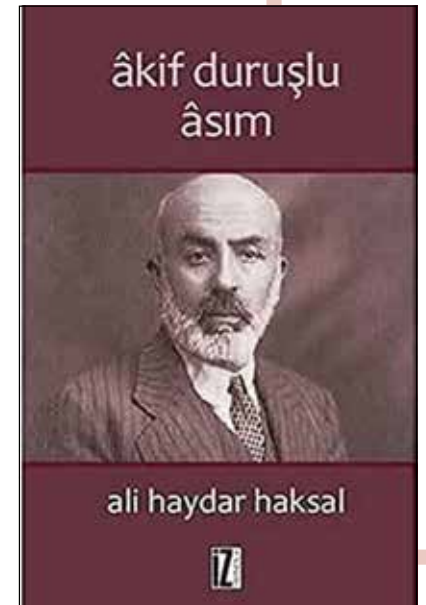
Kitapların büyülü dünyasında büyüdük. Dedemin manevi yoğunluğu, hayatı anlatılırdı. Babam bize kitaplar okur ve okuturdu. Evdeki sohbetler hep manevi idi. Komşumuz Rokuş ninemiz vardı, o, kış gecelerinde yanmakta olan odunları karıştırır, kızıştırır, harlandırır ocak başında bize masallar anlatırdı. Köyümüzde dedem tarafından medrese açılmış sonra da kapatılmıştı. Köyümüzün kültürü komşu köylerden farklıydı. O zaman hayatta olan yaşlı komşu ninelerimiz vardı. Onlar medresede eğitim almışlardı. Biz onları da gördük. Fadiman ile adları Elif olan iki nine vardı. Çocukluk ve gençlik yıllarım köyde geçti. Bu, yirmi beş yaşına kadar sürdü. Doğanın sonsuz güzelliğini doyasıya, bilinçle yaşadım. Bilinçle diyorum, çünkü on yedi yaşında dedemin bir talebesi Süleyman

Güler, biz onu “sofu amca” diye bilirdik, İstanbul’da yaşıyordu. Komşu köylümüzü. Dedemin kabrini birlikte ziyaret ettik, Kur’an okuduk. Cuma günüydü. Ben müezzinlik yaptım. Namazdan sonra cami imamına (babamın dayısı idi), “Kâtibi Efendi, bu çocuğı imam hatip okuluna gönderelim. İkimiz ona yardım edelim.” dedi. On yedi yaşında ortaokul birinci sınıfa valilikten özel izin alınarak kaydım yapıldı. Okulun kütüphanesinde Doğu ve Batı klasiklerini okudum. Bunları neredeyse bitirdim. Tatil zamanlarımda köyde hayvanları güderken, tarlada ekin biçerken sürekli kitap okurdum. Elimde kitapları okurken doğayı da okuyordum. Okul zamanlarımda annem, kendisine gelen fitre, zekât ve yardım paralarını harçlık olarak bana gönderiyordu ben de onunla sürekli kitap alıyordum. O zaman yerel gazetelerde şiir, öykü ve fıkralar yazdım. Kalem alışkanlığım oldu. 1973 yılında *Millî Gazete*’nin açmış olduğı hikâye yarışmasında “Tıkırtı” başlıklı öyküm mansiyon aldı, gazetede yayımlandı. Bu benim için bir süreç oldu.

“Güzellik Duygusu” adlı yazınıza, “Allah güzeldir, güzeli sever.” hadisi ile başlıyorsunuz. Sanatın başlangıç noktası olarak da Yüce Allah’ı gösteriyorsunuz. İlahi sanatla modern sanat arasında nasıl bir ilişkiden, nasıl bir ayrışmadan söz edilebilir?

Kâinat bütünüyle bir güzellikler manzumesidir. Onu anlayabilmemiz ve tanımamız için dikkatle bakıp düşünmemiz gerekir. Kutlu uyarı da böyle değil midir? Kâinatın kendisi asıl şiirdir. Sanat bir güzellik çabasıdır. Bütün alanları için böyledir. Güzeli, en güzeli oluşturmak. Şiir, öykü, mimari,

musiki ve diğerleri. Yaşarken, düşünürken ve yazarken güzel düşünmek hayatımızın ilkesi. Güzelliklerin tanımlanması ve yaşanması birlikte olunca anlamlı olur. Doğayı doyasıya, en içtenlikle yaşamış olmanın getirdiğı bir imkân bu. Güzeli ahlak, güzel yaşama bizim düşünce geleneğimizin özünü oluşturur. Biz çocukken akranlarımız gibi doyasıya çocukluk yaşayamadık. Şöyle ki büyükler bizim davranışlarımızı dedem ile ölçüyorlardı. “Siz Efendi’nin torunlarısınız.” denilince bir yerde dururduk. Erken yaşta olgunlaştık desem yeridir. Küfürlü, kaba konuşmak, neredeyse eğlenmek bile bize yasaktı. Şunu kendimize ilke edindik: Manevi olarak sağ ve sol omuzlarımızdaki yazıcı meleklerin varlığını hep hissetmek. Bunu yazı ve düşünce hayatımız boyunca şah damarımızda akan kan gibi duyumsadık. Sert konuşmayı sevmem. Bu, yazıma da yansıyor ister istemez. Yazı ve düşünce çabamızın özünü güzel-

lik taşır. Evet, bu hadis kutlu bir nazar boncuğudur boynumuzda, sevgiyle taşıyoruz. İlkokuldan sonra beş yıl boyunca babamın dayısı Kâtibi Efendi'den Kur'an dersleri aldım. Onun müezziniydim. Bizden önceki yaşlı kuşaktan sonra Kur'an dersi alan ve öğrenen ilk çocuktum. Benimle birlikte komşuların çocukları da geldi. Ailenin manevi ağırlığı, aldığım eğitim, imam hatip okulu sürecim hayat yolculuğum oldu. O sırada Üstat Necip Fazıl'ın *Büyük Doğu*, Sezai Karakoç'un *Diriliş* ve Nuri Pakdil'in *Edebiyat* dergilerini tanıdım, yoğun okumalar yaptım. Üniversitede iken *Mavera* dergisi çıktı. Sonra da o derginin yazarı oldum. Bu sürecim benim olgunlaşma dönemimdir.

Türk öykücülüğünde metafizik alanın büyük oranda ihmal edildiğini görüyoruz. Söz gelimi Sezai Karakoç'un öyküleri, büyük bir imkân ve aynı zamanda parantez olarak orada duruyor. Cumhuriyet Dönemi

hikâyemizin mistik, metafizik alanda bir derinleşme sağlayamamasının sebebi nedir?

Yayımlanan ilk öyküm "Tıkırtı" da insandaki çürümeyi anlatıyordum. Bir ağaçkakanın bir ağacı kemirmesi gibi. Bu, okuduğum, içinde bulunduğum ruh ortamında doğdu. O dönemde sağ, sol, İslami görüşlü bütün yazarların eserlerini okuyordum. Yaşar Kemal, Bekir Yıldız gibi toplumcu yazarları, Rus edebiyatının klasik eserlerini, sağcılar; *Varlık*, *Hisar*, *Türk Edebiyatı* dergilerini okuyordum. Okul kütüphanesine gelen dergiler vardı, onları da okurdum. *Diriliş* ile *Edebiyat* dergilerindeki öyküleri, yazıları okudukça anladım ki onlar benim ruh dünyam ile örtüşüyordu. Diğerleri bana yabancı geliyordu. Maksim Gorki'nin *Ana* romanı toplumcu gerçekçi Türk yazarlarından daha yakın bile geliyordu desem yeriydi. Çünkü o eserlerde Rus insanını iyi tanıyor ve biliyorsunuz. Üstat Sezai Karakoç'un eserleri

bir bütün olarak beni besledi. Şiiri, öyküleri, yazıları... Rasim Özdenören'in öyküleri benim için ufuk açıcı oldu. Cahit Zarifoğlu dâhil onlar benim ustalarımıdır.

***Büyük Doğu, Diriliş, Edebiyat, Mavera, Yedi İklim* dergilerini ve bu dergilerin çevresinde oluşan edebî, estetik birikimi düşündüğümüz zaman insan sormadan edemiyor: Dergiler, düşünce ve edebiyat tarihimizde nasıl bir işleve sahiptir?**

Sözünü ettiğiniz dergiler bizim düşünce ve sanat izleğimizi oluştururlar. Buna *Yönelişler* dergisini de eklemek gerekiyor. Düşüncenin sanatla, estetik bir özle sunulması büyük bir etki uyandırdı, bir dönüşüm sağladı. Sağın sıradanlığı, solun materyalist yapısı ve yabancılığının yanında kendimizi bulduğumuz hakikat ve düşünce alanı oldu *Büyük Doğu* ve *Diriliş* akımı. O zaman şöyle bir soru sorarsak aslında ne demek istediğimiz anlaşılır: Sıralanan bu düşünce ve sanat dergileri olmasaydı, materyalist düşüncenin sağ ve sol baskınlığı ne olacaktı? Kaldı ki Batıcı ruhun ağırlığı hâlâ var. Bugün sol düşünce artık o keskin sol değil. Liberal Batı düşüncesine evrilmiş hâldedir. Sağ ise milliyetçi ve ırkçı bir çizgide tutunmaya çalışıyor, kendisini yenileyemiyor. *Diriliş* akımı, onları da yakın zamanda kısmen etkiledi. Değişim ve dönüşümde zorlanıyorlar. Günümüz dergilerine bakıldığında bu görülüyor. Solun Marksist ağırlığı ve keskinliği yok. Zaten onların bir dönem salon ve slogan keskinliğinin yolu çoktan tıkanmış, arkası gelmedi.

Sizinle özdeşleşmiş bir dergi *Yedi İklim*. Pek çok isim için atölye olmuş, mektep olmuş bir dergi. Oradaki mesainiz dolayısıyla güncel edebiyatın nabzını takip etme imkânınız oluyor. Bugünün yazarlarına,

“

Kâinatın kendisi asıl şiidir.

Sanat bir güzellik çabasıdır.

gençlere kuş bakış baktığınız zaman neler görüyorsunuz: Nasıl yazıyorlar, neleri yazıyorlar, artıları ve eksileri nedir size göre?

Yedi İklim dergisi; *Diriliş*, *Edebiyat*, *Mavera* ve *Yönelişler* izleğinde. Sanat ile düşünceyi birlikte özümseme, oluşturma çabasında. Elbette edebiyat ama düşünce yoğunluklu bir edebiyat. Şu zamanda Filistin olayı insanlık ve Müslümanlar açısından büyük bir dram. *Yedi İklim* düşünceyi öncelediğinden, sanat putuna takılmadan çağa tanıklık olması bakımından bir "Filistin Özel Sayısı"nı çıkardı. Karşılaştırma veya kıyaslama için değil. Sağ ve sol diye bilinen dergilerde bu dramlar ve acılar hiç yaşanmamış gibidir. Diriliş akımı etkisinde olan dergilerde kısmen de olsa yer alıyor. *Yedi İklim* çıktığı ilk zamandan beri bu gibi durumlara yabancı kalmıyor. Sorumluluk bilinci ve duygusu ağır basıyor. Biz öncülerimizin elimizden tuttukları, bizi yönlendirdikleri yolda düşünce geleceğimiz bakımından titizlikle ve ısrarla yürüyüşümüzü sürdürüyoruz. Yetenekli bulduğumuz gençleri gün yüzüne çıkarmak için çabalıyoruz. Bunun elbette bir riski de var. Elinden tuttuklarınızın, yol açtıklarınızın sürekliliği ne kadardır, ona bakıyoruz elbette. Edebiyat ve tanınmayı ilke edinenler bizden kopup gidiyorlar. Popüler olmayı tercih edenler oluyor. Bunu da günümüz koşullarında doğal görüyoruz, çünkü böyle bir hayat anlayışı ağırlık kazanıyor. Ülküleri olanlar bu gibi durumlara takılmazlar. Dergimiz şu anda beşinci bir kuşakla yoluna devam ediyor. Baştan beri derginin çıkarıcıları olarak birkaç arkadaş artık belli bir yaş olgunluğuna eriştik. Bizden sonraki kuşağa sorumluluklar yükledik. Şiir, öykü, deneme ve diğer yazılarla ilgili editörlerimiz var. Onlar bakıyor,

son aşamada bizim elimizden geçiyor ve dergi şekilleniyor. Çok şiir geliyor, şiir okumadan şiir yazarlar var. Onların hızına yetişemiyoruz. Bir hafta boyunca gelen onlarca şiirin içinden çok azı şiir olarak çıkıyor. Öykü de böyledir. Geliyor, eliyoruz. Yayımlamadıklarımız başka dergilerde çıkıyor ya da sosyal medyada paylaşıyor. Onlar kendilerini şair ve yazar olarak görmeye başlıyor. Bir de kimi yayınevleri ve kurumlar para karşılığında eserler basıyor. Örnek olsun, anlatayım. Bir genç, iki şiir kitabı çıkmış. Şiir gönderdi, bir şiirini yayımladık bir ön adım olsun diye. Peş peşe şiirleri geldi, yayımlamadık. Birden öfkelenildi. İki kitabı var, sosyal medyada çok beğeni alıyor gibi tafrayla bizden uzaklaştı. Bunun gibi çok sayıda örnek var. Edebiyat dergilerinin sıkı okurları çok az. Eskisi gibi değil. Dergilere bakıyoruz elbette. Geliyor bize. Nitelik olarak düzeyin çok altında.

Yazarlığa başladığınız Ali Haydar Haksal ile bugün son metnini kaleme alan Ali Haydar Haksal arasında hiç değişmeyen veya çok değişen hususiyetler neler? İlk öykünüz "Tıkırtı"dan bugüne çok sayıda öykü kaleme aldınız. Geriye dönüp baktığınızda o uzun yol kendiniz hakkında size ne öğretti?

Kendimi kendimle kıyaslamak bana düşmez. Bu, eleştirmenlerin ve akademisyenlerin görevi. Bir de zamana bırakmak gerekiyor. Kalıcı mıyız değil miyiz, bunu zaman gösterecek. Ancak yapıp ettiklerimizden eminiz, bu bakımdan bir kaygımız yok. Öncülerimizin dikkatleri, bize yön vermesi yolumuzu açtı. Örneğin bu anlamda Cahit Zarifoğlu'na, Rasim Özdenören'e, Akif İnan'a çok şey borçluyum. Şiir ve öykü ile *Mavera*'ya gittim. Şiiri bıraktır-

dılar, öyküye ağırlık verdim. Yıllar sonra şiire döndüm. "Tıkırtı"dan sonra çok öykü yazdım. Adalar ya da daireler kurdum. Öykümün tarzını değiştirdim. Örneğin ilk öykülerimde ironi çok kuvvetlidir. Sürekli aynı tarzda yazmak tıkar, engeller. Bunun için adadan adaya, daireden daireye geçtim. Popüler olmayı tercih etmediğimden okurumuz ister istemez sınırlı oluyor ama asıl okuyucu budur bizim için, bizim gibi yazarların eserlerini okuyanlar. Edebiyatımızda bir ilki de ortaya koydum. Peygamber Efendimizin kimi rüya ve kimi davranışlarını öyküleştirdim. Modern bir anlatı ile. *Rüya Rüya İçinde*'ki öykülerim bu tarz. Bunlar bana dört halifenin anlatısını gerçekleştirdi. Romanlar yazdım. İlk eserim *Evdeki Yabancı*'dır. İlk eserimden memnunum.

Eserlerinizde "Doğu" neresidir, "Doğu Işığı" ne anlama gelmektedir? Bunu biraz açar mısınız?

Marmara Üniversitesinde yüksek

lisans yaparken hocam Bekir Karlıga, François Chateaubriand'ın *Paris-Kudüs Yolculuğu* üzerine yazmamı istedi. Bu bir başlangıç oldu. Batılı düşünürlerin Müslümanlara, İslam'a, Osmanlılara, Türklere ve Araplara bakışı üzerine yoğunlaştım. Andre Gide, Oscar Wilde, Puşkin gibi birkaç yazarın Türkçeye çevrilmiş bütün eserlerini okudum. Bunları *Doğu Büyüsü Ah Kudüs* kitabımda topladım. Üniversitede hocam Orhan Okay bu çalışmalarımı önemsemi. Belli havzalara odaklanarak yazmamı önerdi. Bunun üzerine Endülüs, İspanya ve Girit'i bir havzada topladım. Bu serinin ilk eseri *Doğu Işığı I*, ikincisi Rus edebiyatının önemli isimlerinden Puşkin, Tolstoy, Dostoyevski ve Maksim Gorki'yi içine alan *Doğu Işığı II* olarak yayımlandı. Üçüncüsünü yayınevime verdim; Fransa bölgesi ve havzası. Bu çok daha geniş, hem edebiyat hem de felsefe var. Şu sıralar, Sicilya ve İtalya ayrı bir

cilt çalışması olacak. Filistin merkezli yeni bir seriye de başladım. Bütün kültürlerin ve dinlerin çıkışı Orta Doğu, özellikle Kudüs'tür. Batı için Doğu denildiği zaman budur, bugün her ne kadar siyonizmin ağırlığı var ise de hemen Batılı bütün devletlerin yönelimi Doğu'dur yani Kudüs'tür. Doğu ise İslam'dır. Bu bakış açısıyla bu çalışmaları sürdürüyoruz.

Bu okumalarınızdan hareketle soralım: İslam düşüncesi Batı edebiyatını nasıl, ne şekilde etkiledi? Batılı metinlerde Müslümanlar hakkında nasıl bir zihin haritasıyla karşılaşıyoruz?

Medeniyetlerin ve kültürlerin buluşmalarında etkilenmeler kaçınılmazdır. İslam düşüncesinin etkisi 17. yüzyıla kadar çok belirgindir. Endülüs İslam medeniyetinin etkisi çok fazladır. Osmanlı Devleti'nin varlığı ve düşüncesinin etkisi de böyledir. Örneğin Şeyh Sadı Şirazi, Mevlana ve Muhyiddin İbn Arabi'nin

etkileri çok açık. Bunun yanında felsefede, düşüncede İbn Sina, Farabi, İbn Rüşd gibi nicelerinin etkisi çok fazla. Bir örnek olsun diye; Dante'nin *İlahi Komedya'sı* tamamen İslami kaynaklardan beslenilerek yazılmış. Muhyiddin İbn Arabi'nin *Fütuhat-ı Mekkiyye*, *İsra* kitaplarından esinlenilmiş. Maari'den, İmam Gazzali'den etkilenilmiş. Cervantes'in *Don Kişot* romanı da böyledir. Batı edebiyat ve düşüncesinin dönümleridir bu eserler.

Ve Filistin meselesi. Nesiller boyu kendini yenileyen bir siyonizm zorbalığı. Bugün soykırım boyutunda devam ediyor. Çocuk cesetleri karşısında kitaplar, edebiyat, şiir, öyküler bütün anlamını yitiriyor. Tam bu noktada belki en başta niyetlendiğim soruyu sormak istiyorum size: Edebiyat ne işe yarar?

Bizim sorumluluğumuz çağa tanıklık etmek. Eğer biz bunları kayda geçirmez isek zamanla unutulur. Siyonizmin en büyük başarısı sinemada, romanlarda, anlatılarda sürekli kendilerini gündemde tutmalarıdır. Çanakkale Zaferi'ni bugüne taşıyan, Mehmet Akif'in Çanakkale şehitlerine yazdığı şiirdir. Tarih kitapları, anlatılar bellekte yer etmez. Edebiyatın gücüdür bu. Biz *Yedi İklim* dergisi olarak ikinci kez Kudüs ve Filistin özel sayıları yaptık. Çağa bir tanıklık olarak kayda geçiyoruz. Bunlar asla unutulmayacak. Üstat Sezai Karakoç'un başlattığı bu çaba en etkili alandır. Şiiri, düşüncesi edebî bir öz ile sunuldu. Bizim de yapmak isteğimiz budur.

Batılı bütün devletlerin yönelimi Doğu'dur yani Kudüs'tür. Doğu ise İslam'dır.

SÖYLE ŞAİR “ZAMANI KİM YAŞAR, ZAMANLA KİM ŞAŞAR?”

CANAN OLPAK KOÇ

Zaman, daima insanın en temel meselesi olmuştur. Göz açıp kapayınca kadar diye nitelenen ömür, zamanın karşısında hep yenik düşmüştür. Zaman, büyük boşlukta yalnızca haşmetiyle değil insana hissettirdiği acizliğinin farkına varma durumuyla da öğretici sıfatını hep elinde tutmuş, evrenin pes etmeyen öğretmeni sıfatını almaya hak kazanmıştır. Yalnız varlığın değil sözün de konusu çoğunlukla “zaman”dır. Metinde doğrudan adı geçmemiştir belki. Hatta anlatı bambaşka konuların içinde yüzüyordur. Buna rağmen edilen söz, zamana karşı direncin kalesidir. Bu nedenle daha ilk yazılı metinlerde ondan bir iz bulmak mümkündür. Orhun Abideleri’nde hükümdardan çok bir ağabeyin içlenişinde zaman erkence karşımıza çıkar. Kül Tigin Anıtı’nın kuzey cephesinde “İnim Kül Tigin kergek boldı. Özüm sakındım. Körür közüüm körmez teg, bilir biligim bilmez teg boldı. Özüm sakındım. Öd Tengri yaşar. Kişi oğlu kop ölgeli törümiş. Ança sakındım. Közde yaş kelser tıda köngülde sıgıt kelser yanduru sakındım. Katıgdı sakındım.” yazar. Çağının duyuru panosu olarak kabul edilebilecek bu yazıtlarda küçük kardeşi dünyaya sıra gözetilmeden veda etmiş bir ağabey vardır. Kül Tigin’in ölümü yalnız kardeş acısıyla yüreğini yakmaz. Düşünceye daldırır ağabeyi. Gören gözler görmekten, bilen akıl bilmekten men edilmiştir sanki. “Kendim düşünceye daldım.” der. İnzivanın habercisi olan bu cümle, insanın mutlak yalnızlığına işaret eder gibidir. Niye mi?

Niye yalnız ve acizdir insan? Yine cevabı onun sesinden duyarız. Çünkü zamana Tanrı hükmeder. O uzun

ve sonsuz yolculukta hakiki olarak var olan tek şey Yaratıcıdır. İnsansa daha en baştan misafir olarak dünyaya gönderilmiş, hep ölmek için türemiştir. Bu nedenle düşünceye dalar. Ne gözden dökülen yaşların ne de gönülden gelen hüznün faydası olur. Bu sarsıcı bir düşüncedir. Tanrı’nın sahip olduğu bir şeydir.

Söz söyleme yarışında epeyce mahir olan divan şairleri de zamanın elinden tutar ve dinleyicisine uzatır bir diğer eli. Nabi coşkun dilini savurarak “Cevr-i zamânenen gilemend olma Nâbiyâ / Kangı celâl var ‘akabinde cemâli yok.” der. Yani kendine seslenir bu kutsal bilgiyi aktarmak için. Der ki; Ey Nabi, zamandan, zamanın zulümlerinden şikâyet etmemelisin. Bir hışımla gelen ve zulümle dolu görünen zaman ardından güzellikleri getirecektir. Kur’an’da zorluğun ardından bir kolaylığın olduğu da müjdelenmiştir. Nabi’de de bir isyandan çok teslimiyet görülebilir. Tıpkı Kül Tigin’in ağdını yakan ağabey gibi.

İlk yazılı anlatılarda güzel söz söyleme iddiasından uzak hatta acıyı duyurmak ve bu vesileyle paylaşmaktan çok zamanın yenik düşürülemeyeceği bilgisine ulaşılır. İnsan için daha en başta kabullenilmiş bir yenilgi belki de “yenilgi yenilgi büyüyecek olan zafer” vardır. Yüzyıllar geçtikçe şiir de değişir söz söylemenin edipçe niyeti gibi. Kimisi de zamanın içinde iktidar telaşına girer. Nefi: “Hâlâ benim ol şâhir-i üstâd ki yokdur /Bir bencileyin şâir-i garrâ-yı zamâne” der. Şair büyücü olarak nitelendirir kendini. Maharetlidir. Kendinden daha parlak bir şair göremez.

Zaman tarifi de anlamı gibi iki uca sığdırılamayan bir kavramdır. Ne kadar çabalarsa çabalasın şair, tanımdan çok zamanın içindeki konumunu belirlemeye ve hatta başka şairlerle kıyaslamasını yaparak yerini korumaya çalışır. Benliğini yüceltmesi yetmez, başka şairin de yerini bulur ve kıyas yapar. Bu noktada Neşati’ye kulak verelim:

Örfi-i mûcîze-perdâz-ı zamânem ki ider
Şîrûme reşk ü hased nâdire-sencân Fehîm

Yaşadığı zamanın mucizeler söyleyen Örfi’si güzel söz söylediğini teyit ettiği Fehim’in bile kendisini kıskandığını düşünür. Zamanın içinde rakip tanımayan, bir başka şairden çok zamana karşı başkaldırı sayılabilecek mısralardır bunlar.

Na’îli-i Kadim *Divan*’ında seslenir:

Misâl-i mugbeçe vü pîr-i mey bu meclisde
Zamân olur ne cevân u ne ihtiyâr kalur

Zaman, meclise benzetilen bu dünyada yaşayanlardan ne meyhaneciyi ne de çırağını o an oldukları gibi ne genç ne de ihtiyar bırakacaktır. Bu kişiler nasıl ki dünyadan göçüp gidecekse bütün insanları da aynı son beklemektedir. Dünyevi tatlar bitecek kalanlar da düşünceye dalacaktır.

Zamana karşı söz söyleme telaşı, zamanın içinde kalma hatta zamanı aşma arzusu şairleri başlangıçta ilan edildiği gibi zaferi müjdeleyen yenilgiden uzaklaştırmış görünür. Her söz ustası, ben de yaşadım demeye çalışır. “Ben de yaşadım, hatta sizden fazla” demek ister. Fakat öyle olmaz, zamana yalnızca Tanrı hükmeder. İnsansa şaşar kalır.

İNSAN NEDİR?

ELİF GÜL MAHUR SALİ

İnsan alışandır, biraz da unutan. Ancak fitratında hatırlamak da mevcuttur. Şimdi sizlerle bir yıl öncesine gideceğiz. Bu yolculuğumuzun belli başlı bir amacı olacak. Unutulanları, yaşananları, alınan ve verilemeyen nefesleri, kursağımızda düğüm olan hevesleri ve en önemlisi insan olmayı tekrardan hatırlayacağız. Çünkü dediğim gibi insan unutan bir varlıktır, bazen kim olduğunu bile unuttur. Unuttuğunda karaya vurmuş bir balık gibi can çekişir, umarsızca suya kavuşmayı bekler. Hatırlamak ona can suyu olacaktır, burası kesin. Ancak dışarıdan gelen her türlü hatırlatma girişimi birkaç damladan öte bir tesir uyandırmaz. Oysaki balığa lazım olan ummandır, ummana ise ancak içinde uyanacak olan çırpınma gücüyle ulaşabilir. Çıktığımız yolculukla içimizde bir çırpınma gücü oluşturarak can suyumuzla kavuşmaya, kendimize, mühim olan ve genellikle unutmaya eğiliminde olduğumuz şeyleri hatırlatmaya çalışacağız.

Geçtiğimiz yıl, kışın en çetin vakitlerinde birden zaman durdu. 04.12. Coğrafyanın bir bölgesinde ancak tüm ülkenin kalbinde derin bir çatlak oluştu. Çatlağın içinden esen rüzgâr binlerce canı içine çekti, dışına ise katran renginde yoğun bir acı bıraktı. Yüzyıllar boyu köklü mede-

niyetlere ev sahipliği yapmış şehirlerimizin payına, 6 Şubat 2023 gecesi derin bir yarayı ağırlamak düştü. Kahramanmaraş, Hatay, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Malatya, Osmaniye, Şanlıurfa, Elazığ...

Uykuları keskin bir bıçak darbesiyle bölen deprem nicelerini aylarca uyutmadı nicelerini ise bir daha hiç uyandırmadı. Zaten insan böyle ani acılara hep hazırlıksız yakalanır. Ancak zelzele şiddetle sarsan demektir; sarsar, silkeler. Silkelenip ilk şoku atlattığımızda ise gözlerimiz öyle büyük bir yıkımla karşılaştı ki ne yana gitsek elimizde insanlığın moloz yığınları kaldı. 13.24. En karanlık gecenin ardından gündüz vakti tekrar karanlıklara gömüldük. İnsan bu kadar acıya nasıl katlanır? En karanlık gecenin bile elbet sonlanacağına iman etmek bizi şimdiye kadar pek çok acının içinden sağ çıkardı, yine öyle olacak dedik. Öyle de oldu. Ancak bu hiç kolay olmadı.

Bizi sabaha ulaştıran birkaç fiil vardı ki bunların başını “insan olmak” çeker. Devamını inanmak, sabretmek, kol kanat germek, dayanışmak, sarıp sarmalamak getirir. Sanırız ki ateş yalnızca düştüğü yeri yakar. Ancak bu büyük bir yanlış anlaşılmalıdır. O gece ateşin bütün ülkenin

yüreğini yaktığına hepimiz şahit olduk. Göçük altında kalan binlerce insana çaresizliğimizle eşlik ediyor gibiydik. Acının görünmez moloz yığınları altında eziliyorduk. Bütün ülke günlerce televizyon ekranlarına kilitlendi, her saniye internette haberleri takip etti. Bir can sağ salim yeryüzüne kavuşsun diye eller semaya açıldı, bütün duaların odak noktası on bir şehir oldu. “Tek Yürek” dedik, tüm dünyanın kalbi bizimle attı. Tarihe geçecek bir dayanışma ile hemen kolları sıvadık, kim nasıl yardım edebiliyorsa öyle işe koyuldu. Kimi molozları kaldırmaya çalıştı, kimi insanlara ses olmaya, kimi de sıcak bir yuva olmaya çalıştı. Çırpınma işte böyle ortaya çıkıyor. Başta insanın yüreğinden bir acı yayılıyor tüm vücuda, sonra nefes borusunu yakarak ciğerlere iniyor. İnsan böyle anlarda birden özünü hatırlıyor ve çırpınıyor kendinden kilometrelerce uzaktaki birine yardım edebilmek için.

İnsan olmak üzerine sürekli yazılır, çizilir. Kimine göre fazla karmaşıktır kimine göre ise basit bir denklemdir bu. Ben hepsini doğru bulurum. Çünkü her insan ayrı bir hikâyledir, hiçbir hikâye birbirini tutmaz, gereklilikleri farklıdır. Ancak tüm insanların hikâyesini kesiştiren böylesi olaylarda durup

düşünmek, hatırlamak için çaba sarf etmek gerekir: İnsan nedir? Yazgısı onu nereye götürür? Beraberinde büyük yıkım getiren o deprem beni de insanın tezatlıkları üzerine bir hayli düşündürdü. Evet, insan tezatlıkların hikâyesidir. Mesela küçücük odacıklara kocaman hayatlar sığar. Pamuk ipliğine bağlı yaşayan insan, yarınlara varlığından emin adımlar atar. Bazen bir toz zerresi ve ekranda bir sayıdan ibaretmiş gibi önemsiz hissederken duacı, görünmez eller tarafından kuşatılır. Karlı bir sabaha uyanmayı beklerken sevdiklerini kar rengi kefenlere sarmalamak düşer yazgısına. Ya da bir anne hiç açamayacağı onlarca konserve dizmiştir mutfağının raflarına. Ömrü boyu haysiyetle yaşamış bir genç, ayaklarını donmaktan korumak için gözyaşları içinde bir dükkândan ayakkabı alır ve sorar: “Bu

hırsızlık mıdır?” Cevap çok nettir: Hayır. Umudunu tüketen insan, moloz yığınları arasından süzülen ışığı görür ve bir el ona uzanır. Yahut en güvenli limanı olan evinin hakikatte samandan yapıldığını öğrenir insan. İnsan bazen sağ kalan babadır, ölen kızının elini bir an olsun bırakmayan. Bazen cebinde çocukları için iki paket bisküvi taşır. Bir muhabirdir yerin altındakileri ürkütmemek için yerin üstünde yürümekten hayâ eden. İnsan bazen bu yazıların muhatabıdır. Borcu ise unutmamak, unuttuğu noktada hatırlamak için gayret etmektir.

İnsan. Meraklı gözlerle bakan, izleyen, üreten, kol kola yürüyen, birbirine dost olan, birbirine omuz veren, yeri geldiğinde yaslanacak dağ olan, karanlığı aydınlatan, iyileştirerek iyileşen, binbir parçaya ayrılrsa dahi tek yürek olan. İnsan.

"ORGANİK" CİNSİYET KAÇA MAL OLUR?

FATMA ASİYE ŞENAT

İnsanlığın deneye yanıla en başta durduğu noktaya dönmesini ironik bir şekilde ifade eden bu anlatımda ciddi bir gerçeklik payı da var. Gülmece olsun diye kurgulanan anekdot, aslında insanlığın ağır bedeller ödeyerek en baştaki noktaya dönüş arzusunu/zorunluluğunu anlatıyor. Aslında aynı kurguyu başka konularda da deneyimledi insan. Mesela bol ürün, dolayısıyla da bol kazanç elde etmek için toprağa kimyevi gübreyi döktü, hormonu bastı bitkiye. Aaa, sonra bir baktı ki ürününden tat, koku gitmiş. O ürünler vücuda zarar vermiş, kimyevi ürünler toprağı, suyu, havayı kirletmiş. Şimdi doğal gübreyle yetiştirilmiş organik ürünler için avuç avuç para harcamayı göze alıyorsak bu, kaybettiğimiz değere dönme ihtiyacımızdan, hangisi daha sağlıklı diye kılı kırk yararcasına araştırmamız kadim olanın güvenli sahasına geri dönme tasamızdan. Bu nedenle "organik" artık hayatımızın odak kelimelerinden biri.

"Organik" olanı henüz etkin bir şekilde aramaya başlamadığımız hususlar da var elbette. Karışmış ve karmaşıklaşmış cinsiyet rolleri, can yakıcı sonuçlarını sessiz sessiz

vermeye başlayan lakin feryat çıkırlıklarını henüz net duyamadığımız bahislerden biri mesela. Aslında ta ilk yaratılıştan beri var olan erkek ile kadını; konunun "organik" olanı, fıtrata muvafık düşeni buydu. Her ailenin kendisiyle uyumlu karşılığı bulacağı şu dört durumu anlatan ayette ifade edildiğı üzere: "Göklerin ve yerin egemenliğı Allah'a aittir. O dilediğini yaratır; dilediğine kız çocukları bahşeder, dilediğine de erkek çocukları. Yahut erkek ve kız çocuklarını birlikte verir. Dilediğine de çocuk vermez. Şüphesiz O her şeyi bilir, her şeye gücü yeter." (Şûra, 42/49-50)

Beşinci bir durum yok mudur Hoca'm, diyecek olursanız... Yoktu, yoktu ama ne yapıp edip var etmeye ahdetmiş bir yaklaşım sayesinde varmış gibi gösteriliyor artık. O yaklaşım "Benim bedenim, benim tercihim", "benim hayatım, benim kurallarım" sloganlarıyla insanlığın bilinçaltına yerleşiyor. Bu, cinsiyeti bile "verili durum" olarak, ayette işaret edildiğı üzere Allah'ın "tercihi", takdiri olarak kabul etmeye direnen, direndikçe kendini, ardından da insanlığın algısını çıkmaz sokaklara sürükleyen bir bakış açısı. Bir yandan insanın bir de ruhu olduğunu

MÖ 2000: Al bu otu ye!
MS 500: O otu bırak, gel bu duayı oku!
MS 100: O dua batıl inanç, gel bu iksiri iç!
MS 1600: O iksir faydasız, al bu hapı yut!
MS 1940: O hap etkisiz, al bu antibiyotiğı iç!
MS 2000: O antibiyotik zararlı al bu otu ye!

unutmak, unutturmak istercesine bedene dair olanı hayatın merkezine taşıyan, aynı zamanda beden üzerinde istediğı her şeyi yapabileceğı fikrine saplanmış bir sistematik, cinsiyeti tercih edilebilir bir durum hâline getirmeye çalışıyor. Her şey cinsiyet konusundaki farklı yönelimleri "doğallaştırmak" üzerinden planlanıyor.

Bugün cinsiyet değiştirme operasyonları, teknolojinin cinsiyete müdahalesinin en önemli sahalarından biri hâline gelmiş durumda. Bu tarz müdahaleler, beden cinsiyetine değil bireyin "nasıl hissettiğine" odaklanmakta. Projelerde sevimli roller verilerek ya da hayatın doğal seyri içinde gösterilerek normal dışının normal olarak gösterilmesi için medya, reklam sektörü vb. de istihdam ediliyor. Anomali olarak çift cinsiyetli doğanlara, bedeninde ağırlıklı olan cinsiyet durumunu belirginleştirmek için yapılan tıbbi operasyonları elbette bu konunun dışında tutmak gerekir. Bu, tıpkı âma olarak ya da işitme engeliyle doğanı tıbbi teknikler uygulayarak sağlığına kavuşturmak gibi bir işlem. Burada kastedilen, "kendisini farklı cinsiyette hisseden" bireylerin bedenlerine

yapılan müdahalelerdir. Bugün “tercih”, “özgürlük”, “hissettiği gibi” vb. kavramlarla yönlendirmelerde bulunmak, farklı sebeplerden cinsiyet karmaşası yaşayan bireylerde beden cinsiyetine uyumu sağlayacak bilinç-bilinç dışı seviyede bütün çareler aranmadan geri dönüşü olmayan yollara sapmak, cinsiyet konusu etrafında çeşitlilik yaratmaya çalışanlar için temel eğilim. Kes-biç, ekle-çıkart yöntemlerle müdahaleye uğrayan bedenlerin çılgınlığına kulaklar kapalı.

Oysa cinsiyet sadece beden ve organlar üzerinden varlık bulan bir değer değildir. Allah’ın verdiği cinsiyet, sadece organlardan oluşmayan bir “paket program” aslında ve bu programın bazı unsurlarını değiştirmek, “paket”in tamamını dönüştürmeye yetmiyor; bir dizi “tedavi” uygulansa bile. Sağlık sorunları sebebiyle alınan organların bile eterik bedende varlığını devam ettirdiğini bilmek, Allah tarafından takdir edilen cinsiyete yapılan müdahalenin birey üzerinde oluşturacağı çift seslilik gerilimini ifade etmeye yeter de artar bile. Bu nedenle bedeniyle cinsiyetini bütünlük içinde hissetmeyenlerin kişilik haklarına saygı duyarak, onları incitmeden, ötekileştirmeden bedeniyle hissini uyumlu hâle getirmek için bilince ve bilinçaltına işleyen bütün teknikleri denemenin temel izlek olması gerekiyor. Bu belki daha uzun, meşakkatli ama yaradılışa saygılı ve bireyi hakikaten mutlu etmeye en yakın süreç.

Sesi çok güçlü çıkan sistemin cinsiyete tek müdahalesi cinsiyet değiştirme operasyonlarıyla gerçekleşmiyor. Cinsiyet bahsinde rol karmaşası üretmek; kadın gibi görünen, davranan erkekleri, erkek gibi görünen, davranan kadınları yaygın ve görünür kılmak da yol haritalarının önemli parçası. Cinsiyet konusunda bu kadar esneme gerçekleştirmeyecekler için de unisex formlar, bir başka deyişle erkek ya da kadın tipolojisine uymayan cinsiyetsiz cinsiyetler üretmek, yaygınlaştırmak, bunu modalaştırmak ise gidişatın diğer boyutları. “Cinsiyet çok çeşitlilik gösteren bir konudur” şeklindeki ilkelerini, bütün “farklı” renkleri doğal göstererek ispat etmek için bir kesim tabiri caizse harıl harıl çalışıyor. Ataerkil ya da feminist sistemlerin cinsiyetin doğasına yaptığı haksız ve saygısız müdahaleleri sorgulamak hâlâ gündeme gelmiyor.

Bütün bu koşullar altında altını bir daha çizerek ifade etmek lazım ki cinsiyet, Allah’a ait bir “tercih”; bedenle, organların fonksiyonuyla, hormonlarıyla, duygularıyla, enerjisiyle, paket program bir emanet. Kendisine takdir edilen cinsiyetin sorumluluklarını en güzel şekilde taşımak insanın en kıymetli doyum noktalarından biri. Cinsiyetinden, yani Allah’ın kendisiyle ilgili takdirinden memnun olmak, onu “organik” bir değer olarak muhafaza etmek öyle anlaşıyor ki insanlığın geleceği açısından kıymetli bir yatırım.

Bu gidişle “kadın gibi kadın” ve “erkek gibi erkek” zor bulunur bir değer olacak zira. İnsanlık eninde sonunda tercih edilmiş ya da “flulaştırılmış, akışkan cinsiyet” vb. cinnetinin çıkmaz sokak olduğunu anlayacak ve hakiki erkek ve kadınlığa dönüş yolunu arayacak. Konu, eninde sonunda “Kaç nesil ziyan edildikten sonra doğala dönüş gerçekleşecek acaba?” sorusuna gelip dayanacak.

BÜTÜN ZAMANLARIN EN BÜYÜK OPTİKÇİSİ İBNÜ'L-HEYSEM

KORAY ŞERBETÇİ

İbnü'l-Heysem gibi dünya bilim tarihine önemli katkılar sağlamış Müslüman bir bilim adamının hayatını öğrenme konusunda günümüz insanı olarak daha şanslı bir durumdayız. Çünkü İbn Ebu Usaybia kanalıyla günümüze intikal eden hayat hikâyesinden onun bilimsel yaklaşımı ve metod anlayışı açık bir şekilde gözlemlenebilmekte ve bilim tarihindeki yeri tespit edilebilmektedir.

İşte bu tarihî kaynak ışığında bu Müslüman bilim adamının hayatına yakından bakalım. İbnü'l-Heysem, 965 yılında Irak'ın Basra şehrinde dünyaya geldi. Temel eğitimini burada aldıktan sonra bilgisini geliştirmek için devrin Bağdat, Şam, Kahire gibi önemli İslam bilim merkezlerine seyahatler yaptı. Seyahatleri sürecinde felsefe, mantık, matematik, astronomi ve tıp gibi akli disiplinlerde eğitim gördü. Fakat İbnü'l-Heysem, devrin bilimsel eğitim anlayışına zıt düşecek biçimde ilgisini tek bir alana verecekti. Bu alan “optik”ti. İbnü'l-Heysem, optikte detaylı ve derinlemesine çalışmalar yaparak hem devrinin hem de günümüze kadar ulaşan ünüyle tüm zamanların saygın bilim adamları arasında yer aldı.

O, bilim adamı kimliğinin yanı sıra Irak'ta egemen olan Büveyhiler Devleti'nin veziri ünvanıyla divan görevlisi olarak da çalıştı. Fakat bilim araştırmalarını engelleyen vezirlik görevinden bir süre sonra ayrıldı. İşte tam o sırada İbnü'l-Heysem'in: “Mısır'da olsam Nil Nehri üzerine baraj yaparak taşmaları önlerdim.” sözü halife Hâkim Biemrillah'a iletilmiş ve vakit geçmeden Fatimi Devleti'nin egemen olduğu Mısır'a davet edilmişti. Mısır'a giden İbnü'l-Heysem, Mısır'da yaşanan selleri ve kuraklığı azaltmak için kafasında tasarladığı barajın planlarını uygulamaya koydu. Fakat Asvan ve çevresinde yaptığı araştırmalar ve ölçümler sonucu

projesini gerçekleştiremeyeceğini anladı. Fatımi halifesi Hâkim Biemrilah'tan özür dileyerek Mısır'dan ayrılmak istedi. Halife buna öfkelenmekle birlikte ona divanda resmî bir görev verdi. İbnü'l-Heysem bu durumu bir bilim adamı olarak fırsata çevirdi ve halife ölene dek yaklaşık on bir yıl boyunca araştırmalar yapmak için bolca zamana sahip oldu. Ama halifenin 1021 yılında ölmesi yaşamının yepyeni bir dönemini başlattı.

İbnü'l-Heysem'in Bilim Tarihindeki Yeri

İbnü'l-Heysem'in Mısır macerası bitip serbest kaldığında bilim tarihinin zirve eserlerinden birisi sayılacak yedi ciltten oluşan *Kitabü'l-Menazır*'ın (Optik Kitabı) çoğu tamamlanmıştı. Bu kitap, bilim tarihçileri tarafından o dönemde fizik alanında yazılan en önemli kitaplardan biri kabul edildi. Çünkü bu eser, İbnü'l-Heysem'in ışığın yapısıyla ilgili yaptığı deneyler sonucunda ışığın bileşeni olan renklere nasıl ayrıldığını, nasıl yansıdığını ve bir ortamdan başka bir ortama geçerken nasıl kırıldığını açıkladığı çalışmasıydı. Ayrıca o, görsel algıyı, gözün anatomisini ve işleyişini inceledi. Bu inceleme ise o güne kadar bilim adamları tarafından kabul edilen görme teorisini yıkıyordu.

O dönemde bilim dünyası, insanın görme faaliyetinin gözden çıkan ışığın nesneye ulaşıp tekrar göze geri gelmesiyle oluştuğunu öne süren "gözışın (extramission) teorisi"ni kabul etmişti. Oysaki İbnü'l-Heysem *Kitabü'l-Menazır* adlı eserinde bu teoriyi reddediyor-

du. O, görmenin göz ve nesne arasında bağlayan bir ışık konisi aracılığıyla oluştuğunu, bu ışık nesneden göze geldiği için koninin kaynağının nesne, hedefinin ise göz olduğunu açıkladı. Bunu kanıtlamak için güneş, ay ya da ateş ışığını karanlık bir odaya bir delikten göndererek odada yayılan ışığın yönü boyunca ip germiş ve ışığın ip boyunca yayıldığını göstermişti. İşin olağanüstü yanı bu kanıtlamanın Batı'da ancak XVII. yüzyılda Kepler tarafından tekrarlanan bir deneyle anlaşılmış olmasıydı.

İbnü'l-Heysem ve Kamera

Takvimsel olarak tarihçilerin Orta Çağ olarak adlandırdığı bir zaman diliminde yaşayan İbnü'l-Heysem, yaşadığı devirde yaptığı bilimsel çalışmalarla ancak XIX. ve XX. yüzyılda insanın hayatına girecek bir teknolojik gelişmenin de temelini attı. Bu, teknik kameraydı.

İbnü'l-Heysem, eserlerinden anladığımız üzere tarihteki ilk camera "obscura"yı yani karanlık odayı yapan kişidir. Böylece kendisinden yüzyıllar sonra ortaya çıkacak fotoğrafçılığın temelini oluşturan ilkeleri de belirlemiş oldu. Onun deneysel olarak ortaya koyduğu bu karanlık oda düzeneğinde ışık iğne deliği büyüklüğündeki bir açıklıktan içeri giriyor ve dışarıdaki görüntüyü ters bir şekilde içerideki duvara yansıtıyordu. İşte bu sistemin XIX. asırda kutu boyutuna getirilip fotoğraf levhaları eklenmesiyle fotoğraf makinesi ortaya çıktı ve böylece kalıcı görüntüler elde edildi. Özünde bütün modern fotoğraf makinelerinin ve hatta insan

gözünün işleyişi camera obscura'nınki ile aynıdır. Bunu da bilimsel olarak İbnü'l-Heysem ortaya koymuştu.

İbnü'l-Heysem'in İnsanlığın Ortak Mirasına Katkısı

İbnü'l-Heysem'in ilginç bir özelliği doğa olaylarıyla ilgili ciddi, ayrıntılı ve sürekli araştırmalar yapmasıydı. Bu durum yaşadığı dönemin ötesinde modern bilimle örtüşen bir tavırdı. O, teorilerini deneylerle test eden ilk araştırmacılardan biri oldu. İbnü'l-Heysem, bir bilim adamı cesaretiyle kabul görmüş ve deneylerle desteklenmeyen görüşleri sorgulamaktan çekinmemiştir. Cesareti ve gerçeği arama tutkusuyla davranan Müslüman âlim, dev eseri *Kitabü'l-Menazır*'da bilimsel yöntem bakımından devrine göre önemli bir ilke de getirdiği şu satırları yazdı: "Yapmış olduğumuz yorumlar, tümevarımsal açıklamalar ve deneylerden açığa çıkan şudur: Işıkların tümü yalnızca doğrusal çizgiler boyunca yayılırlar."

1039 yahut 1040 yılında vefat eden bu önemli Müslüman âlim, geride başta *Kitabü'l-Menazır* olmak üzere iki yüze yakın eser bıraktı. İçeriğinde bugün kullandığımız gözlük, teleskop, kameralar, görme olayı, aynalar, yansıma, kırılma, ışığın oluşumu ve şeffaf nesnelerden geçişi gibi daha birçok bilimsel çalışmanın yer aldığı bu kitap uzun yıllar Latinceye çevrilip üniversitelerde ders kitabı olarak okutuldu ve Batı'da Alhazen, Alhacen veya Avenetan, Avennathan adlarıyla bir bilimsel otorite oldu.

GASSAN KANAFANI'Yİ OKUMAK İÇİN 10 SEBEP

BİR 1936 yılında Akka'da dünyaya gelen Kanafani, 1972 yılında Beyrut'ta bir cinayete kurban gidene kadar onlarca kitap ve gazete yazısı yazdı. Gündeminde daima Filistin vardı. Dolayısıyla baktığı her yer ülkesinin bir parçası, yürüdüğü her yol ızdırapla hatırladığı çocukluğuydu. Hayatı işgalin gölgesinde geçti. Kısa sayılabilecek ömründe birçok kez sürgün edildi, arandı. Ailesinden, arkadaşlarından, dostlarından ayrı yaşadı. Bir gün özgür olacağını bildiği ülkesi için verebileceği son şeyini verdi: Canını. Oysa henüz otuz altı yaşındaydı. Kitaplarının bir kısmı yakın dönemde dilimize yeni edisyonlarla çevrildi. Büyük kısmı ise çevrilmeyi bekliyor. Filistin'e yapılan zulmün arşa çıktığı bugünlerde, yaşanan acıların birkaç seneye yayılmadığının kanıtı diyebileceğimiz bu eserler âdeta tarihî bir belge niteliğinde.

Bütün öyküleri dört cilt hâlinde yayımlanan yazarın öykülerinin odağında Filistin var. Kanafani'nin Filistin'i ulaşılamayacak kadar uzak. Yine de tüm çaba ona biraz daha yaklaşmak için. Bütün ömrünü Filistin'in özgür bir devlet olması için tüketen bir yazar var yanı başımızda. Dünyanın bütün haksızlıklarını karşısına alıp keder ve sonsuz bir özlemle yola çıkmış gibi o. "Bir kardeşim var, efendim. Mülteci okullarında zilleti öğreniyor. Bir de başka bir memlekete gelin giden kız kardeşim var. Ne beni ne de babamı görme imkânı var. Bir erkek kardeşim daha var, efendim. O da henüz gitmenin nasip olmadığı bir yerde."

Şehir. Yazarın doğup büyüdüğü şehirden çok doğup büyüdüğü ülke özlemi fark ediliyor. Bu özlem onda mekân olarak bir ev hayatıyla tezahür ediyor. Çünkü ev, ülkeden çıkarılmanın ilk adıdır. Önce evinize veda edersiniz. Sonra şehir gelir sonra ülke. Bu sebepten yazarın hiç de azımsanmayacak kadar ev anlatısı vardır metinlerinde. "Evden uzaklaşırken aynı zamanda çocukluğumdan da uzaklaşıyorum. Artık hayatımız, sakince yaşamamız gereken, kolay ve keyifli bir şey değildi."

ÜÇ Yazarın kahramanları silik yahut pısırık tipler değil. Aksine kendinden emin ve cesurlar.

Yer yer kendi içinde umutsuzluğa düşen bazı kahramanlar uyarılıyor. Bu gibi yerlerde sanki yazar kendi kendisiyle konuşuyormuş hissi oluşuyor. "Gazze'den ayrılırken hissettiğin bu küçük belli belirsiz duygu, içindeki devi uyandırmalı. O dev giderek büyümeli. Burada, bu iğrenç yenilginin enkazı arasında kendini bulmak için onu aramalısın."

Güneşteki Adamlar kitabı yazarın dilimize çevrilen tek romanı. Yolları Basra'da kesişen üç Filistinlinin Kuveyt'e gitmek için verdiği büyük mücadele anlatılıyor kitapta. Yazarın modern anlatıyı ne kadar ustaca kullandığını, modern tekniklerle metni nasıl durağanlıktan çıkardığını gördüğümüz en net fotoğraf burada duruyor. Tüm bu yeniliklerin onun büyük hikâyesine güç katıyor. "Şu son on yılda beklemekten başka bir şey yapmadın. Ağaçlarını, evini, gençliğini ve bütün köyünü kaybettiğini anlayan için koskocaman on yıl geçmesi gerekiyordu. Bu sürede herkes kendine bir yol açtı. Sen ise yaşlı, sefil bir köpek gibi çömeliş kaldın evde."

ALTI Yayınlanan ilk kitabı *On İki Numaralı Adam* ve yayınlanan son kitabı *Adamlar ve Tüfekler* arasında geçen süre on yıla yakın. Bu on yılda Kanafani'nin hayatında birçok olay olmuşken değişmeyen tek şey var: Sıkılan yumruk. Yazarın sıkıldığı bu yumruk yıllar içinde nasırlaşmış, sertleşmiş olsa da daima yumruğunu havada tutup Filistin meselesini gündemden düşürmemiş.

Yazar, kendi hayatından ilhamla yeni bir inşa süreci başlatıyor. Bu yeni durumda en etkili figür olarak baba ön planda. Çünkü baba ailedeki gücün adıdır. Eğer baba kaybedilmişse aile güçsüzleşir. Tıpkı bir devlet gibi. Devletini, ülkesini kaybeden insanlar gidecek bir devlet yani aile ararlar. Bu sebeple yazarın baba hayali tüm öykü toplamında göze çarpar. Güçlü, kendinden emin ve ailesini koruyabilmiş bir baba figürü karşımızdadır.

DOKUZ Filistin'in tarihsel süreçteki konumu, İsrail'in ülkeyi çevirdiği enkaz öykülerde işlenirken dikkat çekilen en önemli hususlardan biri, insan muhayyilesi. Olup biten her şeyin insanlarda bıraktığı o tortu. Yazar bizzat yaşadığı olayları bir gazeteci gibi ham hâlde aktarmak yerine estetik bir zeminden sesleniyor okuruna: "Bir Filistin vardı, bir Filistin yine var."

YEDİ Acının omuzlanması. Acı hiçbir tanımlı kabul etmeyen, insandan insana onu kabullenışı değişen bir olgu. Acı, değdiği her dalı kurutsa da dozu hafifleyip artsa da insana verdiği büyük hasar boğazda bir yumru gibi kalıyor. Yazar bu hasarı, öykülerdeki kahramanların dilinden anlatıyor. "Annesiyle birlikte küçük kasabaları Lod'dan çıkarıldıktan sonra su kuyusunun başına geldiklerinde annesi susamıştı. Kuyunun ağzı, suyu içip hayatta kalmak için fırsat kollayan yüzlerce kadın ve erkekle dolup taşmıştı. İnsanlar, sefil bir adamın ısrarla ayrılmaması yüzünden itişip kakışıyordu. Çamurlu suyla yanına döndüğünde annesi ölmüştü."

ON Adlandırmalar bizi aldatabilir. Tanımlar zihnimizin kıvrımlarından geçerek aslanı değil bize dayatılanı verebilir. Tıpkı Kanafani için "göç edebiyatçısı" dediği gibi. Oysa Kanafani bir direnişin yazarıdır. Ve bu direniş bir gün Filistin'in özgür olacağı günlerle taçlanacaktır. Tıpkı Nizar Kabbani'nin dediği gibi:

"Ey Kudüs ey kentim
Ey Kudüs ey sevgilim
Yarın çiçek açacak limon ağaçları"

SEKİZ

YALNIZLAR

emine kaplan

...ah Şu yalnızlık
kemik gibi
ne yanına dōnsen batar
Cahit Zarifoğlu

Modern dōnyanın ıkılmazlarından biri hâline gelen teknolojinin toplumları sūrūkledięi yalnızlık hissi, bazı insanlar için bir kâbusa dōnüşüyor. Hikâyenin ana kahramanı Jina, ağrı merkezinde çalışan, rutinleri arasında kaybolmuş bir münzevi âdeti. Evden işe ve işten eve gidip gelirken gördüğü şey yalnızca telefon ekranına yansıyanlar oluyor. Evindeyse yalnızlıktan kurtarıcı bir ses niteliğinde, daima açık bir televizyon bulunuyor.

Küçük bir oda içerisinde yaşıyan Jina'nın mutfağı, salonu ve yatak odası tek bir alanda toplanıyor. Karakterimizin zihnini temsil eden bu odadaki dağınıklık da tıpkı hayatı gibi toparlanmaya ihtiyaç duyuyor. Jina, anne kaybının ardından sessiz bir yas sürecine girdiği için babasıyla da çok fazla iletişim kurmuyor. Fakat bir gün komşusunun cesedini öldükten bir hafta sonra kokusundan bulmaları, yalnızlık rutinini bozuluyor.

Jina'daki değişim beklenilen kadar hızlı olmuyor elbette. İş yerinde bir stajyere işi öğretilmesi istenilince başta itiraz etse de mecburen kabulleniyor. Arkadaş canlısı, konuşkan ve heyecanlı bir karakter olan Soo-jin, Jina'nın alıştığı düzene başkaldırıyor. Öğle yemeğini birlikte yemeyi teklif etmesinin ardından aynı mekânda olsalar da tek kişilik bir yere oturan Jina, bu başkaldırıya bir süre direnmiyor. İnsanlarla mecbur kalmadıkça konuşmayan biri için zihninde ciddi mücadeleler veriyor. Diğer yandan, babasıyla olan iletişimini de bir ekran arkasına indiriyor. Salona yerleştirdiği kamerayla arada sırada izlediği babasından haberdar oluyor. Dolayısıyla yanına gitmesine gerek kalmadığını düşünüyor. İten içe annesinin ölümünden babasını sorumlu tutuyor. Kızgınlığının geçmesi zaman alıyor.

Günlük hayatının aksine ağrı merkezinde yaptığı telefon konuşmaları ise karakterin başka bir yönünü bize gösteriyor. Zaman makinesi icat edip geçmiş ve gelecek arasında yolculuk yaptığını iddia eden akıl hastası bir adam ile aralarında geçen diyalog oldukça dikkate değer.

-2002'ye geri gitsem kartı kullanamazdım, değil mi?

-Doğru efendim, henüz basılmamış olurdu çünkü.

-Geleceğe gitsem de durum yine böyle mi olur?

-Evet. Ne yazık ki henüz zaman yolcuları için bir hizmetimiz yok.

Sonradan Soo-jin'in de bu adamla konuşmasından 2002 yılına dönmek istemesinin sebebinin, Kore ile Japonya arasında oynanan dünya kupasında insanların mutlulukla birbirlerine sarılmaları ve o sıcaklığa duyulan özlem olduğunu anlıyoruz.

-O zamanlar hayat harikaydı. Bugünlerde herkes çok meşgul.

Yapay zekânın işlerini ellerinden alması tehlikesiyle karşı karşıya olan insanların mesleklerinden önce düşünmeleri gereken daha temel bir şey olsa gerek. İnsanın insana verdiği değer, sevgi, saygı ve yapay olan bir zekâda bulunmayan ne kadar insani duygu varsa...

Ölen komşusunun yerine ev boşaltılıp temizlendikten sonra yeni biri taşınıyor. Bir hafta önce öldüğünü öğrendiği komşusunun hayaletiyle konuştu-

Film Künyesi:

2021 / 1 saat / Dram

Orjinal Adı: Honja Saneun

Saramdeul

Yönetmen: Hong Sung-eun

Oyuncular: Gong Seung-yeon,

Seo Hyeon-woo, Jung Da-eun

Ülke: Güney Kore

ğunu anlayan Jina için, yeni bir yüze alışmak da kolay olmuyor. Fakat rutin bozuldu mu bir kere devamı da bir şekilde geliyor. Taşınma esnasında karışan kablolar yüzünden televizyonu bozulan Jina'nın, zihninin içerisindeki karmaşa da çözülmeye başlıyor. Bazı bozulmalar arka planda beklenmedik değişimlere sebep oluyor.

İlk yönetmenlik denemesi için oldukça başarılı bir filmle karşımıza çıkan Hong Sung Eun, hayaletler, aile kavramı, yas ve modern zamanda yalnızlık sorunsalı üzerine bizleri derin sorgulamalara itiyor.

Bütün bu yalıtılmışlık hâinden kurtulmak isteyen Jina, ilk olarak

Soo-jin'i arayıp ondan özür diliyor. Ardından yeni komşusuyla iletişim kurmaya başlıyor. Babasının aramasını ilk çalışında açması ise onun şaşırmasına, hikâyenin ise tersine dönmesine sebep oluyor.

Jina'nın tercih ettiği yalnızlıkla mecbur kaldığı yalnızlık arasındaki boğuşmaları, modern dünyanın da bu kavramı çok çabuk kabullendiğini gözler önüne seriyor. Çevresindekilerin bu yalnızlığa bir itirazının olmaması, kaybolup giden hayatların ve bir başına ölen insan yığınlarının arasında, bizlere de eşsiz bir seyir tecrübesi yaşıyor.

GEÇMİŞ ZAMANIN PEŞİNDE

YASEMİN BAHAR

Tarihî Kemeraltı Çarşısı'nda dolaşırken, Hisar Camii'nin önünde bir süre soluklandım. Çeşit çeşit taşlardan yapılmış tespihleri inceledikten sonra sağdaki sokağa döndüğümde bir aktar görünce sevindim. Aradığımı bulmuş olmanın verdiği keyifle aktarın önündeki tezgâhı gözlerimle taramaya koyuldum. Sabunlar, envaiçeşit şifalı otlar, baharatlar derken annemin almamı istediği kınayı görünce tebessüm ettim. Yanına yaklaşınca etrafa yayılan kokusu burnuma ulaştı ve hayatımın koridorundan geçmişe bir kapı aralandı. Büyük bir özlemle o kapıyı açtım ve koşar adım içeri girdim.

Dokuz ya da on yaşındaydım. Aylardan kasımdı. "Teyzem gelin oluyor." diyerek kuzenlerimle, köydeki anneannemizin evinin avlusunda koşuşturuyorduk. Hatıralarımın arasından çıkıp gelen gün, ışıldıyordu. Güneş bütün varlığıyla ısıtıyordu minik bedenlerimizi. Hava soğuk olmasına soğuktu ama biz koşup durduğumuz için soğuğu hissetmiyorduk. Anneannem bize seslenerek sıraya girmemizi söyledi. Akşam ayaklarına dolanmayalım, biz de istiyoruz demeyelim diye ellerimize kına yakacaklarını söyledi. Hem de çitme kına! Şimdiye kadar avucumuza kına kondurdukları olmuştu fakat çitme kınayı ilk defa yakacaklardı. Nasıl da heyecanlanmış nasıl da mutlu olmuş-tuk. O zamanın şartlarında çitme kınadaki şekli eski kasetlerin bantlarından keserek veriyorlardı. Küçük teyzem çok sevdiği şarkıların olduğu kaseti ablası için feda etmiş olsa da bantların parçalara ayrılışına içli içli bakmayı da ihmal etmiyordu. O yaşlarda, sevdiğin biri için gözün gibi baktığın bir eşyayı feda etmenin ne demek olduğunu bilmiyordum tabii...

En büyük torun olarak ilk sırada yerimi almıştım. Annem, bantları parmaklarıma dolayarak şekil verdi. Anneannem de kınayı büyük bir özenle yerleştirdi. Benimle işleri bittiğinde, ellerimde artık giyilmeyen çoraplarla ayağa kalkmıştım. Özenle bir yer seçip oturdum. Hiç hareket etmek istemiyordum. Zira kımıldarsam bantlar kayar ve kınalarımın şekli bozulurdu. Sırayla bütün kuzenlerime kına yakılınca içeri geçip sobanın başında kınalarımızın kurumasını bekledik. Sabahtan bu işe başladıkları için öğle vakti geçtikten sonra kınalarımızı yıkadılar. Sobanın başında beklememiz işe yaramıştı. Kınalar dökülüp de parmaklarımız ortaya çıktığında hepimiz sevinçten havalara uçuyorduk. Şekilli kınalarımız, kıpkırmızı parmaklarımız, avucumuzdan yayılan kınanın mis kokusu...

Son bir işlem kaldığını söylediler. Zorunlu değildi fakat buna karar verirse kınalarımız daha parlak görünecekti, kırmızısı belirginleşecekti. Tabii hemen onun için de sıraya girdik. Ama bilmediğimiz bir şey vardı, bu işlem esnasında biraz parmaklarımız yanacaktı. Çünkü güzelleşebilmemiz için ellerimize kireç sürecektlerdi! Büyük bir heyecanla oturduğumuz yerden avuçlarımızdaki yangınla kalkmıştık. Sanırım ilk o zaman anlamıştım güzel bir şeye ulaşabilmek için bedel ödenmesi gerektiğini. Yine de çektiğimiz acıya değmişti doğrusu. Parmaklarımız daha parlak, şekillerimiz daha belirgin, kınalarımız göz doldurucuydu. Akşam olup da küçücük evin küçücük odasında teyzemize kına yakılırken, biz etrafında dolanıyor ve çalan müziğe eşlik ederek parmaklarımızı gösteriyorduk...

Aktarda çalışan kişinin; "Kına almak ister misiniz?" diyen sesiyle kendime geldim. Mazideki yolculuğum son bulduğu için biraz üzüldüm. Yine de zaman içinde zaman açılıp o yolculuğa çıktığım ve ellerimdeki çitme kınaları anımsayabildiğim için -tabii o günleri yaşayabildiğim için- şanslı sayıyordum kendimi. Annemin siparişini alıp dönüş yoluna geçtiğimde poşetten yayılan koku hâlâ benimleydi ve bana çocukluğuma dair bir pencere açtığı için şükranla dolmama vesile oluyordu.

*"Sonra ansızın o hatıra karşımda beliriverdi. Bu tat, Combray'da pazar sabahları Leonie halamın günaydın demeye odasına gittiğimde, çayına ya da ıhlamuruna batırıp bana verdiği bir parça madlenin tadıydı."

Bu köşe, Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın Peşinde* adlı eserinden ilhamla hazırlanmıştır.

İKİ NEHİR ÂRESİNDE
İbrahim Tökel

KİTAPLIK

HAZIRLAYAN: YAREN ECE TÜRKSEVEN

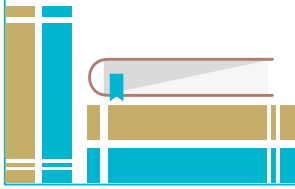

"Tarih denen büyük varlığı oluşturan esasında büyük toplumların, halkların son derece incelikli olan tercihleridir."

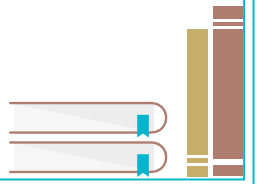
"İslam sanatlarında resim ve heykelin bulunmaması İslam estetiğinin bambaşka kanallar açmasını sağlamış, İslam estetiğinde hat, ebru, tezhip gibi soyut ve geometrik sanatların gelişmesine vesile olmuştur."

"Müslüman olmayan Türk toplumları tarih sahnesinden çekilirken veya varlıklarını yitirirken Müslüman Türk toplumları tarihin büyük imparatorluklarını inşa etmişlerdir."

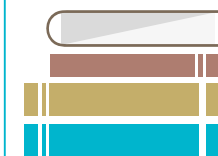
"Gündüz makyajı, süsleri, kuralları ve kanunlarıyla karşınıza çıkan şehir belki esas hüviyetini gece verir."

"Avrupa tarihi aslında sadece devletlerin değil aynı zamanda halkların, toplumların, kavimlerin tarihidir."

"Çünkü tarih dediğimiz şey sadece kralların, devletlerin, siyasi ve politik güçlerin, savaşların ve anlaşmaların tarihi değildir."

"O, bizim kendi tarihimizin büyüsunü Fransa'da öğrendi. Fransızların tarihlerine, medeniyetlerine, dillerine düşkünlüğü açtı koca şairin gözünü."

"Bazen bir şehirde haftalarca aylarca kalmak ile birkaç saat geçirmek arasında benim için pek fark yoktur."

